

NAROD (4116) *sb m*

a *pochylone*; -ód, -od-.

sg N *n*aród (505), *noród* (1); *n*aród : *noród Mącz* (5:1). ◇ *G* *n*arodu (956). ◇ *D* *n*arodowi (190), *n*arodu (7); -owi: -u *LubPs* (3:1), *BielKron* (7:4), *BielSpr* (1:1), *PaprPan* (3:1). ◇ *A* *n*aród (348). ◇ *I* *n*arodem (154); -em (12), -(e)m (142). ◇ *L* *n*arodzie (111). ◇ *V* *n*arodzie (56), *n*aród (1) *KochPs*. ◇ *pl N* *n*arody (213), *n*arodowie (196); -y *MurzHist*, *MurzNT*, *KromRozm II* (2), *KromRozm III* (2), *BielKom*, *GroicPorz*, *KrowObr* (3), *GórnDworz* (2), *KuczbKat* (2), *StryjWjaz*, *SkarJedn* (17), *KochPs* (4), *SkarŻyw* (8), *StryjKron* (9), *KochFr*, *ReszPrz*, *WerGośc* (3), *KochFrag*, *OrzJan* (6), *SarnStat*, *PowodPr* (6), *SkarKaz* (10), *VotSzl*, *GoścCast*, *SkarKazSej* (7), *KlonWor*, *GórnRozm*, *KochProp* (4), *KochWr*, *KochCz* (7); -owie *RejPs* (15), *RejFig*, *RejZwierz* (2), *RejZwierc* (12), *ModrzBazBud*, *PaprUp*, *ActReg*, *CzahTr*; -y : -owie *MiechGlab* (2:1), *LubPs* (7:12), *RejWiz* (2:1), *Leop* (11:16), *BibRadz* (17:33), *BielKron* (4:6), *Mącz* (1:1), *RejAp* (1:17), *RejPos* (6:21), *BudBib* (9:32), *BudNT* (1:6), *CzechRozm* (17:3), *ModrzBaz* (2:4), *CzechEp* (2:1), *NiemObr* (3:2), *ArtKanc* (1:1), *LatHar* (6:4), *WujNT* (16:1). ◇ *G* *n*arodów (549); -ów (3), -ow (1), -(o)w (545); -ów : -ow *MurzNT* (3:1). ◇ *D* *n*arodom (161), *n*arodum (1) *MurzNT*; -om (8), -óm (4), -(o)m (149); -om *KochCz*; -óm *GórnTroas*, *OrzJan*; -om : -óm *KochPs* (2:1), *SarnStat* (5:1). ◇ *A* *n*arody (312). ◇ *I* *n*arody (217), *n*arodami (8); -ami *KlonŻal*; -y : -ami *Leop* (13:1), *BudNT* (5:1), *SkarJedn* (2:1), *SkarŻyw* (3:1), *StryjKron* (6:1), *WujNT* (8:1), *SarnStat* (7:1). ◇ *L* *n*arodziéch (92), *n*arodach (11), *n*arodoch (2); -ach *MiechGlab* (2), *SkarJedn* (3), *SkarŻyw*, *StryjKron*; -éch : -ach *CzechEp* (1:1), *WujNT* (8:1), *PowodPr* (1:2); -éch : -och *LubPs* (15:1), *BibRadz* (9:1); ~ -éch (1), -(e)ch (91); -ach (5), -äch (4), -(a)ch (2); -ach *SkarŻyw*, *CzechEp*, *WujNT*; -äch *StryjKron*; -ach : -äch *SkarJedn* (1:2), *PowodPr* (1:1). ◇ *V* *n*arodowie (20), *n*arody (4); -y *KochPs* (2), *ZawJeft*; -owie : -y *LatHar* (1:1). ◇ *du I* (*cum nm*) *n*arodoma (1) *SienLek* 195.

Składnia orzeczenia typu: *n*arod był (361), *n*arodzie bądź (35), *n*arod byli (13), *n*arod(zie) bądźcie (3); byli *Leop*; był, bądź : byli, bądźcie *LubPs* (22:5), *BielKron* (58:2), *RejPos* (49:2), *BiałKat* (1:1), *RejZwierc* (17:1), *BudBib* (11:2), *SkarŻyw* (12:1), *WujNT* (12:1).

Składnia zdania względnego typu: *n*arod, który był (38), *n*arod, ktorzy byli (10) *n*arod, co byli (2); co byli *BielKron*, *KochPs*; ktorzy byli *BiałKaz*, ktory był : ktorzy byli *RejPs* (1:1), *BibRadz* (5:2), *BielKron* (2:2), *RejPos* (8:1), *StryjKron* (2:2), *OrzJan* (1:1).

Składnia wołacza typu: *n*arodzie, ciebie (17) *RejPos*, *SkarJedn* (15), *PowodPr*, *n*arodzie, was (6) *BielKron*, *WujNT* (3), *CzahTr* (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Potomek*, *potomstwo*; *progenies Mącz*, *Modrz*, *Calep*; *gens Vulg*, *PolAnt*; *foetus*, *partus*, *tocos Mącz*; *generatio*, *natio Vulg* (34) : *RejPs* 167; [pierwszy człowiek] Vchylił iie do złego/ tám wnet dobre strácił/ Iáko to potym drogo wśzyłcy wiemy płácił. Tákże ten iad iuż ieft wlan do *n*arodu iego/ Iż záváždy wiécey ciągnie kázdego do złego. *RejWiz* 133v; Bo iuż żywi pogrzebówaniu vmártych niemogli ítárczyć yż wiednym mgnieniu oká/ ktory był naznámienitíły *n*arod ich [*quae erat praeclarior natio illorum*] zginał. *Leop Sap* 18/12, *Is* 66/8; Y będę iey błogośłáwił/ á damći z niey fýná/ Będę iey błogośłáwił/ á z niey fię rozrodzą *n*arodowie/ á krolowie ludźi wielkich/ z niey

poydą. *BibRadz Gen 17/16*; Oto nawiedzę Semeiałzã Nehelãmitę y potomstwo iego/ Zaden z narodu iego nie będzie mieszkał w pośrodku ludu tego *BibRadz Ier 29/32, Is 66/8*; [*Sara*] pochowana W Ebronie gdzie tam Abrahãam kupił miejsce za 400. fyklow srebrnych [...] gdzie sie potym wzyfcy iego narodowie chowali. *BielKron 13*; Progenies, Narod/ Płod/ Dzieci. *Mqcz 145d, 456d*; (*marg*) Dekret na czãrthã (-) Iż gdyś sie ty śmiał pokusić iuz drugi raz o postãnowienie moie/ a zwiodłes tę nędnã niewiãltę/ oto ia wiecznã nieprzyiaśn [!] położę miedzy tobã a miedzy niã/ y miedzy narodem twoim a narodem iey *RejPos 101v, 42*; y poczełã Rebeka żonã iego. [...] Y rzekł iey Iehowã: dwa narodowie w żywocie twoim *BudBib Gen 25/23; ModrzBaz 66v; Calep 856b*.

narod czyj [w tym: przymiotnik od imienia (4), G imienia (2)] (6): BialKat a4; Ten cię sam wybawić ma/ iakolż y zbawił pierwszy narod Noego w Korabiu z HVR Chaldeyfkie⁸⁰ *StryjKron 125*. Cf »narod Adamow«.

Zwrot: »rozmnożyć naród; rozmnożenie narodu« = *generatio fit Vulg (1;2)*: Abowim nie Izmãel/ ãle Izããk wãlfný syn będye vczefnikyem obyetnice/ kthoram ya o rozmnożeniu narodu tobie wydał. *GliczKsiãż B3, B3v; BudBib 4.Esdr 2/6*.

Wyrażenia: »narod Adamow, Jadama« = *człowiek (3:1)*: Abowiem żadny národ ádãmow niezrowna foremnoćiã stobã a obfituiãce fã wlfey łãlki vltã twoie *RejPs 67v, 133v*; Toć iest twoiã Ewangelia y dobra nowinã/ Kolędã/ y Nowe lãto twoie/ Narodzie niezczefnego Iádãmã *SkarŻyw 1, 2*.

»kukulczy narod« = *pozamałżeńskie dziecko żony (1)*: Oćiec sie przypãtruiãc iãk pokrzywã wãlfný: Widzãc Kukulczy narod y duży y krafný: Miłuiie pãsierbiëtã/ a wzgardza rodzone *KlonWor 61*.

Szeregi: »narody i dzieci« (1): z iego [*Abrahama*] krwie y potomstwã/ wyniść miãl syn ten taki/ z ktorego y błogofławieñstwo/ nã wzytki Narody y dzieci Iádãmowe wylać/ a przeklętwo przyrodzone zgładzić przezeń/ y vpadek rodzaju ludzkiego náprãwić sie miãl. *SkarŻyw 2*.

»i naród i pokolenie« (1): y národ iego y na potem ine pokolenie iego niemiãło z fkrolewfkiego [!] stolecã wyftępic. *RejPs 199v*.

»narod i syn« (1): [*Syna Bożego pismo zowie*] Narodem y Synem Dawidowym *BialKat a4*.

W przen (1): [*Krystus i apostołowie ludzi grzesznych zowiã*] męzoboyce/ narod z oycã Dijablã/ flepi wodzowie/ drzewo niepożyteczne *KrowObr C3*.

Przen: Zakonnice i zakonnicy (1): [*o św. Pauli*] Iãkom tego godnã ábych w tey sie iãlkini modliã/ w ktorey Pãnnã Bogã porodziã? [...] tu mieszkać będe. [...] Dufzã moiã iemu żyć/ y narod moy iemu fluzyc będye. Tam [...] potym nabudowãłã kãlãtorow męfkich y pãnięfkich *SkarŻyw 140*.

a. O Chrystusie (4): zellę tobye taki narod/ ktory sie tylko pocznie ze krwyie a s pokolenia fãmey bialey głowy. *RejPos 270v*.

Wyrażenie: »narod święty« [*szyk 2:1*] (3): mogliãbys sie bylã vcielzyc y s potomstwem swoim/ iz sie iuz peñniã tobie ony w Rãiu obietnice twoie/ iz sie iuz zãczyna on narod święthy/ obiecany nã zbãwienie twoie *RejPos 273, 163v, 272v*.

Szereg: »narod a syn« (1): A ten stolec/ a to potomstwo Anyoł pãnnie thu opowiedã/ iz miãl opãnowãc ten święty narod/ a ten święty syn tego Bogã/ o ktorym iey tu od niego opowiãdãc raczy. *RejPos 272v*.

b. O ptakach (1): iãkie miłosci [*ptaszeta*] okãzuiã nád narodem swoim. *LubPs A5*.

2. Rodzina, ród; pochodzenie; genealogia *Vulg, PolAnt, JanStat; propago, prosapia Calep; cognatio, generatio Vulg; familia, gens PolAnt; genus Modrz (728)* : Bo knam przytáną yni národowie iáko Gálaad y Manáfes y Ephraym możnoć głowy nálfey. *RejPs* 88v, 32v, 111, 134v, 199; Iakob dziękuie panu Bogu za łzczęńną nowinę/ y iedzie do Egiptu ze wżzem narodem *RejJóz* P6, C2, Pv, P5, P7, P7v; *MurzNT* 11; *BielKom* E5; Aby zakon od Páná dány przez ręce Moizéfzowe/ w narodzyech łwych łynom/ á łynowie drugim łynom oznáyomowali á pilnie gi chowali. *LubPs* R5v *marg*, B2, F2v, M3, O6, R5v (10); Drudzy łie chłubyą herby/ narody łtáremi/ A wizytko álleguiąc zázwždy przodki łwemi. *RejWiz* 97, 100v, 164v; *Leop Ex* 30/8, 10, 31, *Sap* 12/10, *Ier* 33/24, *Eph* 3/3, 1. *Tim* 1/4; Nie dármO Ołtrorogi/ ten narod przezwano/ Bo wizytko około nich/ ołtro zákowano. *RejZwierz* 55, 59v, 77, 77v; wywiedli Ráháb y oycá/ y matkę iey/ brácią y to włzytko co było iey/ tákże y włzytek iey narod/ á odwiedli zá namioty Izráelfkie. *BibRadz Ios* 6/23; Ierfyalz/ Eliafz/ y Lechry/ łynowie Ierohámowi. Ci wedle łwych narodow byli naczelniefzy/ y miefzkáli w Ieruzálem *BibRadz 1.Par* 8/28; iefłiż dżiateczki w łwey woley y wnieumieiętnoći nádętymi będą/ łláchetnoć narodu łwego ołzpeczą. *BibRadz Eccli* 22/8; będąie wezwan łánem. Tedy do niey rzekli/ Zadnego nie máłz w narodzie twym coby go nazywano tym imieniem. *BibRadz Luc* 1/57, *Gen* 17/7, 12 [2 r.], 21/13, 24 *arg*, 35/11 (17); á iefłibly to łzło o przedniefzy narod/ tedyby przyłzło ná Dátáná y Abironá/ ktorzy łą z narodu Ruben *BielKron* 41; Przyniełli tedy [Żydzi] s káždego narodu po rozdze/ y Aaron z narodu Lewi/ náznáczone piłmem *BielKron* 41v; Rozdzielił też Moizéfz krolełtwá ony miedzy lud Izráelfki/ według narodow ich. *BielKron* 43V; Sędzye á Miłtrze będąyecie mieć nád łobą/ w káždym narodzye z ołobná *BielKron* 44v; Zon nie poymuycie iedno s łwoich narodow dwunálcie *BielKron* 44v; Potomkowie Iozefowi poczęli mowić iż máły dżyál ná nie przyłzedł/ mowiąc: że w ich narodzye wielki łie lud rozmogł. *BielKron* 48; [Roboam] tylko od narodu Iudowego á Beniáminowego krolem wybran/ á dżyelięć inych narodow Zydowlkich wybráli łobie inego krolá Hieroboám *BielKron* 82v, 3v [3 r.], 4, 6v, 12v [2 r.], 13 (52); yefłiże niektorych [imion] od łtárfzych łwych dołtáli/ tedy ye yákoby narodu dżiedzicźne ná potomki pewną wiárą przenáłzáyą. *KwiatKsiąż* A, A2; Familia, Czeladź/ Rodzay. Noród/ Dóm/ Pokolenie, Ut Celebris familia, Powáżny dóm. *Mącz* 117c; Y włyłżałem liczbę naznáczonych/ łto y czterdżieści y czterzy tyłiące ze włzytkich narodow łynow Izráelfkich [*ex omni tribu filiorum Israel Vulg Apoc* 7/4] *RejAp* 65v, AA4v, 181, 182 [2 r.]; A ták káždy z was weźmi báránká niepomázánego/ á będąyecie gi ieść w narodzyech łwoich. *RejPos* 141; do czwarthego pokolenia chce łie mścić zázwždy nád narodem ich *RejPos* 175, 16, 18v [2 r.], 25, 28v, 38v (24); *BiałKat* a4, 66; *BielSat* C4; Znácząc tho/ iż nie naród/ nie mieyfće łláchci człowieká/ iedno cnotá á obyczáie. *RejZwierc* 52v, 2, 257; Słycháłámci ia moy Pánie iefzcze od porodzenia mego wpokoleniu narodu mego [*in tribu familiae meae*]/ iżes ty Pánie obrał łobie ze włzech narodow Izráelá *BudBib Esth* 14/5; Strzełzże się łynu moy włzelákiego cudzołótwá/ á naprzod łobie wezmi żonę znarodu przodkow twoich/ y nie poymuy łobie żony obcey *BudBib Tob* 4/13, 2. *Esdr* 7/4, *Ez* 25/10, *Tob* 4/13, *Eccli* 44/11, 12; *WierKróc* A4; Ołtátne plemie/ ołtátni Krol/ oto vmárl/ że iufz nie Krolá/ ále narod onych zacnych Krolow w nim chowamy. *BiałKaz* H2v; *CzechRozm* 75 [2 r.], 149v, 152v, 174; godzi się áby káždy Sláhcic o tem łobie rozmyłł/ iż nie ták dálece narodowi iego Rzeczpołpolita vrzędý dawa/ iáko narodu iego cnoćie [*non tam generi suo ... quam generis sui virtuti*] *ModrzBaz* [41]; *SkarJedn* 31; *KochPs* 168;

SkarŻyw 241, 271, 346; wżyśtek narod wielkich Kniáziów Rezanfkich ktory trwał y kwitnął przez kilka let lat z gruntu zniśzczał y zginął. *StryjKron* 395, 115; *CzechEp* 3; *WerGośc* 258; *BielRozm* 22; *ActReg* 46; Prosapia – Narod, linia powinnowactwa. *Calep* [863]b, 689a, [860]b; Wątpciélfz teraz W.M. iefli możecie o dziélności fwoiéy: á naród fwóy iefli chcecie/ lekce łobie poważaycie *OrzJan* 46, 121; *KolakSzcześl* C3; *WujNT Hebr* 7/6; *SarnStat* 993; *CzahTr* F3; Sceptrum trozębe/ fzedziwy Bog fwoię Ma w ręku zbroię. Niech błaga kto chce narod iego krewki/ Zbeftwione wnuczki/ świędziwe iątrewki: Po łono Pánny á ośtátek ryby *KlonFlis* B3.

narod *czyj* [o pochodzeniu] [w tym: *G sb* (24), *ai poss* (8), *pron poss* (7)] (39): Gdychmy mu wyliczali narod oycza fwego Barzo mu było miło iakos fluchać tego *RejJóz* M7v; *Máttheufz* ś. nie wypifał porządnie narodu Kryftufowe⁸⁰ iáko Lukafz święthy gdyż tylko okazał iáko Iezus Kryfthus poźedł z Dawidá *BibRadz* II 2a *marg*; Zydowie thylko przypomináią narod męfzczyzn/ ále y narod Maryiey tu fię zamyka *BibRadz* II 2b *marg*, I 148v, 1. *Esdr* 8/1, *Matth* 1 *arg*, 1; *BielKron* 3v *marg*, 74v, 117v, 125, 136v (8); á káždy áby pytał narodu fwego *RejPos* 102, 271v [3 r.], 273 [2 r.]; *CzechRozm* 145v, 150 [2 r.], 152v, 153, 153v [2 r.] (9); *SkarŻyw* 241; *StryjKron* 31, 355; *WujNT przedm* 33, s. 4 [2 r.], *Act* 7/13, *Zzzzzv*.

W połączeniu z nazwą rodu [w tym: z imieniem lub nazwiskiem protoplasty *N* (92), *G* (20), z przymiotnikiem dzierżawczym od imienia (94); *narod* + *określenie* (193), *określenie* + *narod* (13)] (206): *Tám* że wyniofę ku gorze wywyślenie národu Dawidowego *RejPs* 199v, 126, 173; Potifar pyta o narod y o Boga Iozepha. *RejJóz* C; *GliczKsiąż* P7; Ten co potomśtwu Izraél ná wfsem błogofłáwił/ A nád narodem Aaron możność fwą obyáwił/ Ten Pan błogofłáwi wfśytkim co fyę boyą yego *LubPs* aa, D2, F2v, M4, N6, P5v (21); *RejWiz* 163v; Nachorá Brátá Abráhánowego narod/ wylicza ná końcu. *Leop Gen* 22 *arg*; A te fą narodowie Lewi podług fámiliey ich [*hae autem cognationes Levi secundum familias eorum*]. *Leop 1.Par* 6/20, 1. *Reg* 25/3; *Wfśniowieckich* to narod/ ofobliwy bywał *RejZwierz* 92v, 89, 89v; *TEN*ci iefł poczet narodow Adamowych [*liber generationum Adam*] od onego czáfu/ w kthory Bog człowieká fthworzył *BibRadz Gen* 5/1; náležli przewyborne y obfite paźe/ á ziemię przełtroną y fpokoyną/ y rodzáyną w kthorey przed tym mięfzkał narod Chámow. *BibRadz 1.Par* 4/40, *Gen* 4/19, I 4a *marg*, *Gen* 11/10, 19/38, I 218v (10); záprawdę dzielny y godny narod tych to Pánow Felśztyńfkich iefł *OrzRozm* S; widząc fynowie Boży cory ludzkie (to iefł fynowie Sethowi dzyewki z narodu Kaimowego) iż fą piękne/ bráli ie łobie zá żony *BielKron* 4; *LVdowikus* trzeći *Arnolfow* fyn ośtáteczny/ z narodu Kárlá wielkiego *BielKron* 173; iuż był práwie zginął ná ten czás wżyciek narod Othomanow/ by byli iego fyne młode do ośtátku wygládzili *BielKron* 241v, 6v, 7 [2 r.], 13v, 19, 19v (111); *KwiatKsiąż* E4; *RejAp* 51 v [3 r.], 85v, 193, 194v; O narodzye tey pánny máło fię nam pytać trzebá/ bo to rzecz iefł nieomylna/ iż była z narodu Dawidowego *RejPos* 271v, 17v, 21, 269v [2 r.], 271v [5 r.], 304; *BialKat* 13, 33v, 66, 186, 190v; Narod Zborowfki ten Herb záwždy máią/ A teź fię pewnie nigdy nie flizáią *RejZwierc* 210v; A był to narod tych Reyow záwždy ćichy/ fkromny/ poćciwy *RejZwierc* 273v, [28²]; *BudBib 1.Mach* 7/14; *BialKaz* I2v; *CzechRozm* 110, 150; *SkarŻyw* 180, 241, 269, 362, 368 (8); Bieliki wfpomináiąc krotko národ Iágełow piźe/ iż fię *Olgerdowi* dośtáło *Krewo StryjKron* 462, 11, 115, 427; *CzechEp* 318; *KochMuza* 26; *WerKaz* 296 [2 r.]; *ArtKanc* G2v; Mężowie brácia/ fynowie narodu Abráánowego/ y ktorzy miedzy wámi boią

fię Bogá/ wamci ieft posłáne słowo zbáwienia tego. *WujNT Act 13/26, Apoc 22/16*; według Boga á láłki iego/ narod z Izááká y Iákobá/ Bogu do chwały iego obrány/ w błogóśławieństwie duźnym przodkował *PowodPr 13, 61*.

W połączeniu z rzeczownikiem lub zaimkiem osobowym [w tym: [kto] z narodem ([czyim]) (11), [kto] i narod ([czyj]) (7)] (18): Iudas przyechawšy do Iozepha na przod powiada iż iuż oćiecz iedzie y z narodem *RejJóz P7; Leop Esth 16/13*; Lecż vpátrzywšy čás thedy cię łpołu y narod twoy [*tibi et genti tuae*] zacnie wywyłżę. *BibRadz 1.Mach 11/42, Gen 43/7, 4.Esdr 3/7; BielKron 72v*; A vbogiego á pokornego Noego ofádził znowu ná niey [*ziemi*]/ y z onym narodem iego. *RejPos 200, 20v, 266v; BiałKat 168v, 186; BielSat M4; RejZwierc 254v, 263, 263v; BiałKaz L; BielSjem 34; CzahTr A3v*.

W połączeniach szeregowych (20): *MurzNT 11*; Ieśliże nieśpráwiedliwie przyięgáłš/ day Pan Bog áby twoie dzieći/ y przyaćiele twoi/ y narod wšytek twoy nieprzyšli między dziedźctwo Abráhámowe. *GroicPorz aa2v; RejWiz 26v, 100*; Z łynow IZACHAR/ po narodziech fámiłách/ y domach przyrodných swoich [*per generationes et familias ac domos cognationem suarum*]/ [...] nálicżono piędździełáth/ y cżterzy tyłiące/ y cżterzyłtá. *Leop Num 1/28, Num 1/30, 32, 34, 36, 42, 46*; Cić łá łynowie Chám według ich domow/ ięzykow/ źiemie/ y narodow. *BibRadz Gen 10/20, Gen 10/31; RejPos 271v, 300 [2 r.]; RejZwierc 33v*; A nád inne miłe cżłeku rzeczy/ namilšza ieft oyczyzná/ narod/ y dom/ y powinni *SkarŻyw [282]; SkarKaz 519a*; vpadek wšytkich dośtátkow wálznych/ bráćiey wálzey y narodu wálzego/ żony y dziełek wálznych/ iáko was do zgody nie przywodzi? *SkarKazSej 673a*.

Zwroty: »być z [jakiego], [jakiego] narodu; będący [jakiego] narodu« [w tym: z imieniem protoplasty lub przymiotnikiem dzierzawczym (13)] = esse ex familia PollAnt (20:8;1): *RejJóz C; LubPs ce2v; KrowObr B3*; á mąż iey lepak okrutny/ zły/ y bárzo złościwy/ á był z narodu Káleffowego [*de genere Caleb*]. *Leop 1.Reg 25/3; BibRadz I 353v, Luc 2/4*; á ktorzy byli prośtego niłkiego narodu y vbogiego/ zwano tákie Plebei *BielKron 99, 41 [2 r.], 42, 64, 70v, 183v (10); RejAp 51v; RejPos 17v, 21, 271v [3 r.], 300*; Agátokles on zacny krol iż był zduńkiego narodu/ zázwdy garnek glińiány kazał ná słuźbie miedzy łrebrem łtáwiáć *RejZwierc 53v; BielSpr 52v; CzechRozm 150*; OTomanus będący narodu prośtego/ Przyšzedł potym zá łzczęśeiem do łtanu wielkiego *PaprpPan T3v; SkarŻyw 241; PaprUp A4v*.

»być z narodu jednego« (1): Byli też nas dwá brácia z narodu iednego/ Synowie Eliábá cżłeká pocźciwego. *RejWiz 160*.

»z [jakiego] narodu iść (a. pość, a. wyniść), idący« [*szyk zmienny*] (12:3): S tychże zacnych narodow/ łzli Dániłowicy *RejZwierc 81v; BibRadz I 148v*; Kroleśtwo drugie rzeczono Iudá/ dla wczćiwośći krolow/ iż s tego narodu poźzli *BielKron 82v, 4v*; Mária pánná łwięta: [...] poźzłá z narodu Dawidowe⁸⁰ *RejAp 51v, 181v, 183v, 194v*; á wiefz iáko ia z dawná z wielkiego narodu idę? *RejZwierc 52v*; żeby nikt obcy á znarodu Aaronowego nieidący przyštápić do ołtarza y ofiáry á kádzienia cżynić nieśmiał *SkarŻyw 492, 180, 230, 241 [2 r.]; StryjKron 407*.

»iść [z kim] z narodu jednego« (1): bo by mu wedle zakonu nie mogłá być poślubioná by byłá nie łzłá łpołpołu z nim z narodu iednego. *RejAp 52*.

»iść narodem« (1): tak długo nie mógł być żyw Sem/ tylko potomstwo jego szło narodem Pána Kryftułowym aż do Dawidá. *BielKron* 11v.

»rozmażać (a. rozmnożyć) narod; rozmnożyć (a. rozkrzewić) [kogo], rozmnożony w narod (wielki); rozmnożenie narodu; narod rozmnożony« = *facere ingentem Vulg, PolAnt; esse ingentes PolAnt* [szyk zmienny] (6;2;1;1;1): od nyego lye pocżnye rozmnożenye potomstwá á narodu twego *GliczKsiąż* B3v; *Leop Gen* 21/13, 18; A tak wy rozradzayćie fię/ y rozmażayćie narod wáńz ná ziemi/ á bądźćie płodnemi ná niey. *BibRadz Gen* 9/7, *Gen* 21/18; *RejPos* 42, 44, 100v; Y rozmnożę cię w narod wielki/ y vbłogosławię cię *BudBib Gen* 12/2, *Gen* 17/16; *PowodPr* 13.

»wieść (a. wywodzić) narod« [*w tym: z kogo (2), od kogo (1), z czego (1), skąd (1)*] [szyk zmienny] (5): *IEnamim/ [...]* Cirene Miáfto záłożył/ ikąd Cygáni narod fwoy chcą wywodzić *StryjKron* 11; Celtiberi od Tubálá Syná Iafetowego narod wiodą *StryjKron* 16; Połowcowie/ [...] z Gotow narod wiedli. *StryjKron* 261, 667, 742.

»narodem się wywieść« (1): Gdy kto dziedźiczne imienie długo trzyma/ przywileiu ná nie vkázowác mu nie potrzebá/ narodem fię lámym wywiedzie. *SkarKaz* 241a.

Wyrażenia: »[kto] narodu, z narodu dawnego« [szyk 1:1] (1:1): KTo znał Boratińkiego/ onego fławnego/ Káłztellaná Bełkiego/ z narodu dawnego. *RejZwierz* 57; Pocżciwe ná wżem życie y nie máńz co winić/ W tym pocżciwym człowiecze dawnego narodu *PaprpPan* F4v.

»dom narodu« (1): Z fynow też Efraim było dwádziefćia tyfięcy y ośm fet ludu godnego ku boiowi/ y mężów fławnych tych w domiech narodow ich [*in domo familiarum suarum*] *BibRadz* 1.Par 12/30.

»narod kapłański, ofiarowniczy, prorocki« [*w tymi z narodu [...]*] (3) [szyk 3:1] (2:1:1): *BielKron* 64, 94; od tego narodu kápłańskiego/ ná ktorim w ten czás w żydołtwie wiele należało/ miał [*Chrystus*] nawięcey prześládowánia wćirpieć. *RejPos* 46v; iáko ich wiele do niego [*Izraelitów do Antyjocha*] á iefzće z narodu Ofiárowniczego przyftawáło/ y z nim bałwánom ie⁸⁰ ofiárowáło *CzechEp* 369.

»kmięcy, chłopski narod« [*w tym: narodu, z narodu [...]*] (2:1) [szyk 2:2] (3:1): A iefliby w tym Kłáńtorze niebyło Sláchćicá tak godnego/ [...] tedy obrác zakonniká narodu kmięcego/ godnego byle Polaká. *UstPraw* B; *BielKron* 209; *BielSat* D4v; TVrczyn [...] fie máńnie záczał z narodu chłopłkiego. *RejZwierc* 241v.

»narod krolow, krolewski« [*w tym: ([kto]) z narodu [...]*] (15) = *genus regale, semen regni PolAnt* [szyk 15:3] (10:8): Rokazał też Krol Alpenázowi przełożonemu nád fwemi komorniki/ áby przywiódł z fynow Izráelłkich/ y znarodu Krolewłkiego y z kfiáżęcego Młodźieniałzki *BibRadz Dan* 1/3, 4.*Reg* 25/25, I 353v; tego to Háoloná żoná byłą z narodu onych trzech Krolow/ co Iezufá nawiedzáli w Betlehem. *BielKron* 439, 78v, 93, 144v, 168v, 174v, 242, 384v; *RejAp* 174; *RejPos* 25; *BudBib* 1.*Mach* 3/32; Krolowłki narod świętego Rupertá *SkarŻyw* 230 marg, 230, 241; *StryjKron* 407.

»księgi narodu« (3): Nálazłem theż y Kfięgi narodu [*librum genealogiae*] onych ktorzy przedtym przyfzli *BibRadz* 2.*Esdr* 7/5; Kfięgi narodu Pána Kryftufá fyná Dawidowego od Abráámá *BielKron* 144; *BudBib* 2.*Esdr* 7/5.

»z narodu niewiadomego« (1): HOnoryus wtory rodem Imolenfis/ áczkolwiek z narodu niewiadomego/ wżákże spráwował ftolec Papięski dobrze y bogoboynie *BielKron* 180v.

»z pierwszego narodu ludzie« (1): Z pierwszego narodu ludzie byli miłofierni [*sed hi viri miserieordiae*]/ ktorých dobre sprawy nie przyšły w zapamiętanie. *BudBib Eccli* 44/10.

»narod poczciwy« (2): *LubPs* cc6v; DRohiczánłcy to narod/ zázwdy był poczciwy *RejZwierz* 85v.

»z podłego narodu« (1): Saul też był synem roku iże sie dopiero ná on čás iákoby nowo vrodził/ gdy z podłego narodu y nieznácznego domu/ znácznym y wielmžnym zoštał *CzechRozm* 140.

»prawy narod« (1): práwac corká Antygenowá y Eufrázyey: práwy narod twoy Cefarłki *SkarŻyw* 225.

»prosty narod« [*w tym: być z prostego, prostego narodu* (5:3); [*kto*] *prostego, z prostego narodu* (6:4)] [*szyk* 15:5] (20): Trybunaći od półpoltwa prostego narodu s Pátrycyufy kłopot mieli o zwirchności *BielKron* 119; Licynius Stolon zoštał Ráycą napirwżym z narodu prostego/ to iest s Plebeufzow. *BielKron* 120v; Iešcže y dziś w thych kráinách došyc Słowienłkiego ięzyká miedzy prostym narodem *BielKron* 342, 99, 119 [2 r.], 152, 183v, 198v (14); *BielSpr* 52v; *PaprPan* T3v; *PaprUp* A4v [2 r.]; áby ludzie narodu prostego [*homines plebei JanStat* 199] do głównych Kościołów dawáni nie byli *SarnStat* 180 [*idem*] 197.

»przedniejszy (a. starszy) z narodu, w narodzie« (3:1): Cié wšyłcy łá synowie Alferowi przedniešy w narodziech šwych [*principes domus familiarum electi*] *BibRadz* 1.Par 7/40, 1.Par 23/24; przyšlegli im zá pokoy Iozue/ Eleázár/ y štáršy z narodow. *BielKron* 47v, 32v.

»z rycerskiego narodu« (2): nie ma bydž żaden w Rádzie nášzey/ iedno z Rycerłkiego narodu [*ex militari genere JanStat* 269]/ ták Duchowny iáko Swietcki. *SarnStat* 35 [*idem*] 71.

»narod szlachecki« [*w tym: [kto] narodu, z narodu szlacheckiego* (13:3)] = *nobile genus Modrz; nobilis genealogia JanStat* [*szyk* 13:6] (19): Iędrzey Zebrzydowłki/ [...] iest tžłowiek zacnego narodu łłácheckiego *KrowObr* B3; Zbiegowi z narodu Slácheckiego ma mu być dan gleyt krolewłki dla šprawy niewinności álbo wyštępku iego. *UstPraw* E4, B; Zás z iawłšy z bogáctw ludzi bogátych gorne mniámie/ z narodu šłácheckiego nádętošć y wyłoká myšł [!]/ z mozniešyzych pychę/ porownáią się zwirchni y zacni z nižłzemi *ModrzBaz* 19; *GórnRozm* E4v; *ActReg* 44; zamków/ áni dżierzaw żadnych zwiéržac sie niechcemy/ iedno Polakóm šzlácheckiego narodu ošiadłym *SarnStat* 74, 239, 417, 450, 696, 743 (10); *VotSzl* C2v, C3, D2.

»narod wielki« = *gens magna Vulg, PolAnt* [*szyk* 9:2] (11): *Leop Gen* 21/13, 18; Y Rzekł Pan ku Abrámowi. [...] A ia z ciebie wywiedę narod wielki/ á będąc błogóláwił *BibRadz Gen* 12/2, *Gen* 18/18, 21/18; *RejZwierc* 52v; *BudBib Gen* 12/2, I 6 b marg [2 r.]; *SkarŻyw* [282]; *PowodPr* 13.

»zacny narod [*w tym: ([kto]) narodu zacnego* (3), *być narodu zacnego* (2)]; zacnošć narodu« = *nomen generis Modrz* [*szyk* 14:6] (14;6): *KrowObr* BB, 134v; A iest išcie zacnego narodu młodzyeniec/ Páná Simulatorow rodzony ielštrzeniec. *RejWiz* 75; bowiem šzkodá tego/ Kiedy nam šchodzą domy/ narodu zacnego. *RejZwierz* 89, 52v, 81v; *OrzRozm* L4; *Prot* Bv; *RejAp* 194v; Niech sie żaden nie chłubi zacnošcią narodow šwych/ wšytko to nie ielš sie około niego šamego ty zacnošci nie okázuią. *RejZwierc* 145, A2, 52, 52v, 240, 254v; *BiałKaz* H, L4; *PaprPan* B2v, Ee2; *ModrzBaz* 3v.

Szeregi: »bracia i narod« (1): tham go [*Józef Jakuba*] obłápił y pocałował z wielkiey radošci/ tákież brácią y wšytek narod. *BielKron* 18.

»dom i (a, abo) narod« = *domus et familia PolAnt* [szyk 9:4] (13): *LubPs* M3; *BibRadz Luc* 2/4; *Iż łuchay moiá miła dzyeweczko/ á bądź pilná/ á náklon vchá łwoiego/ á opuść narod łwoy/ y dom oycá łwoiego RejPos* 231v, 20v [2 r.]; *RejZwierc* A2, 254v; *CzechRozm* 140, 150; *iefli czego inłzego wtem więcej pátrzą/ to iełt/ ábo bogáctwy/ ábo iákim inłzym łzczęściem / zacność domu ábo narodu łwego záchowác [nomen generis retinere volunt]/ tedy ie prołto zgołá Oligárchią zowá. ModrzBaz* 3v, 81; *Widząc go ták nędznym drudzy iego łąśiedzi/ ktorzy dom y narod iego ználi: wielce łię z niego vřágáli SkarŻyw* 75, 241.

»narod, (i, albo) familija« [szyk 2:1] (3): *I byłá włlyłtká łummá łynow Iłráelłkich/ [...] po łześć kroć łto tyłiác/ y trzy tyłiáce/ pięć łeth y pięćdziełát mężow. Procz Leuitow po włlyłtkich narodziech y fámiliách łwoich [in tribu familiarum suarum] Leop Num* 1/47; *BielKron* 239; *SarnStat* 10.

»jeneloiija i narod« (1): *a poczęła łie z nowu Genelogia y Narod Wielkich Xiędzow Litewłkich y Zmodzkich z Herbu Columnow StryJKron* 365.

»korzeń i (a) narod« = *radix et genus Vulg* [szyk 3:1] (4): *Oto nie płáčź/ oto iełt Lew ktorzy zwyciężył z narodu Iudá á s korzeniá Dawidowego. RejAp* 51v, 193; *CzechEp* 318; *WujNT Apoc* 22/16.

»narod i kraina« (1): *Ruben powiada o łwim narodzie y krainie RejJóz* M2v.

»krew i (a, ani) narod« (6): *RejWiz* 100; *RejPos* 102, 117v, 179; *do dziełiaci lath Krwie Zborowłkich ani narodu ich w Polłcze bic niemialo PaprUp* F4v; *Sanguis – Krew. Narod. Calep* 943b.

»narod i blisko krewne« (1): *A ty też królewno gdy ták będziełz obraná łuchay á miey tę rzecz ná pieczy/ á iuż opuść włlytek národ łwoy y bliłko krewne przyiácioły łwoie. RejPs* 68.

»narod i mieszkanie« = *habitatio et genealogia PolAnt* [szyk 2:1] (3): *To práwo wieczne będziecie mieć/ we włlyłtkich narodziech y miełłkáníach walłych [in cunctis habitaculis et generationibus vestris Lev* 23/21]. *Leop ZZ3v; BibRadz 1.Par* 4/33; *ArtKanc* P18.

»pokolenie i (a, abo) narod« = *gens et tribus Vulg* [szyk 6:3] (9): *BibRadz Gen* 10/32; *RejAp* 85v; *RejPos* 17v, 158, 271v; *Oddzielił też iedno pokolenie y narod Aaronow/ áby znie^{go} fame^{go} y ze krwi iego kápłany mieli SkarŻyw* 482; *drudzy ná Xiążę Włádiłławá Opolłkie wotowáli/ iż ci włzyłcy z łtárodawná z pokolenia y z narodu Krolow Polłkich genealogiá wiedzli. StryJKron* 427; *WujNT Matth* 24/30, *Apoc* 7/9.

»narod i (a) potomstwo (a. potomkowie)« [szyk 7:4] (11): *RejPs* 173; *GliczKsiąż* B3v; *LubPs* aa; *RejPos* 20v, 42, 272v; *BudBib Esth* 9/28; [*Gedymin*] *był włálnym Synem [Witena] nierozerwáná Genealogiá z narodu y potomłtwá Xiáżát [!] Rzymłkich StryJKron* 385, 115; *KolákSzczęłł* B3v.

»narod i przodkowie« (1): *Krol wálz/ rzádziciel/ y opátrzyciel was/ ktorego narod y przodkowie wá łto ołmdzięsiát y łiedm lat rołkázowáli. BielKaz* H2v.

»nie stan ani (i) narod« [szyk 1:1] (2): *RejPos* 300; *Vczy Chrzełłcijánłkich obyczáiw; áby zwłokłzy z łiebie łtárego człowieká/ [...] Oblekli łię w nowego: w ktorym nie máłz rozności narodow y łtanow. WujNT Col* 3 arg.

»trybus albo narod« (2): *rozdzyeł ie [Symeona a Lewi] w Iakobie á rołprołzę w Izraelu/ to iełt/ iż káždy łwoy Trybus álbo narod będzie miał ołobny. BielKron* 18v, 52v.

W przem [czyj] (2) : Wielki naród ómokow Arabókich [nationes draconum Arabum Vulg] wynidzie z wielkością wozow BibRadz 4.Esdr 15/29.

a) W opisie gwiazdozbioru (1) : ALe áni Cepheów naród vtrapiiony Będzie leżał ná ftronie zgoła niewópmniony. KochPhaen 7.

a. Członek plemienia (1) : MOgliby ónadź Slężacy/ narodowi ówemu/ Sławnemu Pretwicowi/ Rycerzowi temu/ Dawać dań/ z iego óławy RejZwierz 78v.

b. Pokolenie; generatio Vulg, PolAnt (88) : Dobroć á óprawy yego/ naród narodowi/ W wylkiey chwale opowye y zacnye wółowi [generatio et generatio laudabit opera tua Vulg Ps 144/4] LubPs ee6v; A rozgniewawóły sie Pan ná lud Ilráelóki/ wodził go po puóczy czterdzieóci lath/ aż wyginął wółótek on naród/ kthory czynił złe rzeczy przed oblicznością iego. Leop Num 32/13, Deut 1/35, Iob 8/8; BibRadz Ps 144/4; Narod óchodzi á naród náótawa [Generatio praeierit, et generatio advenit Vulg Eccle 1/4]/ á zyemiá ná wieki ótoi. BielKron 79; WujNT Matth 24/34, s. 191 marg [2 r.].

Połączenie: »od narodu (aż) do narodu (a. narodow), miedzy narody, w narody, po narodziech; z narodu (aż) w narod(y), do narodu, na narody; narod(y) a (i) narod(y)« = *a generatione in generationem, generatio ac (a. et) generatio Vulg, PolAnt (16:1:1:1;5:4:1;4); RejPs 126v, 213v; Ia też óam będę pámyétnik imyenyá twoyego/ Od narodu do narodu tu ózafu káżdego. LubPs M3, Q4, T5v, X2, X3v, Y3v, dd4, ff; Iż thu wiernie nábyte dobro krzeóciáńókie/ Poydzye w naród z narodu RejWiz 105v; Kroóstwo twoie kroóstwo wóóech wiekow: á pánowánie twoie we wóóelkim narodzie á narodzie. Leop Ps 144/13, Ps 76/9, 144/4, 145/10, Is 34/10, 1.Mach 2/61; BibRadz Dan 3/33, Ioel 3/20; BielKron 318; zbáwienie moié ná wieki będzie/ á ópráwiedliwóó moiá od narodow w narody. RejPos 30, 53v, 304; BiałKat 73v; SkarJedn 152; CzechEp 156; WerKaz 288; LatHar 61, 168, 399; WujNT Luc 1/50, s. 191 marg [2 r.].*

Wyrażenie: »potomne narody« = *sequens generatio Vulg (2):* Będzie to miał/ thák óam iáko plemie iego przez potomne narody [per successiones]/ zá práwo wieczne. Leop Ex 30/21, Deut 29/22.

α. Grupa ludzi zwiózanych wóóólná ideą; generatio Vulg, PolAnt (8) : Przecóóze naród ten [Faryzeuszowie] znákw óáda? Záprawdę powiedam wam/ Zadenó znák nie będzie dan narodowi temu. BibRadz Mar 8/12; GrzegÓm 55; Ten naród/ iéft naród zlóóciwy WujNT Luc 11/29, Mar 8/12 [2 r.]; Co y óam miótrz [o Lutrze] narodu ich [heretyków]/ pierwózy odóóepnik ózátáńóki/ rad nie rad wyznáć w iednym kazániu ówym pióányim muóiał. SkarKazSej 688a.

3. Spóóeczność ludzka zwiózana tradycjá kulturowá, obyczajami, językiem, tworzóca wóóóónotę polityczną i gospodarczą; gens, natio Murm, Miech, Vulg, Modrz, JanStat, Cn; populus Vulg, PolAnt, Modrz (2644) : OpecÓyw 26; BartBydg 64; Potim ku póódnio iéóce óá óóatki ludu Circaóów, kthory naród był barzo okrutny á waleczny [sunt gentes ferocissime et bellicosissime] rodzaui y iéózika Ruókiego. MiechGlab 76, 1, 50, 64, 76; A ták wy wóóócy národowie/ yle iéft was ná ziemi/ dawayóie powinná wóáóciwie chwále iemu/ á táká chwále iáka náóóy máieótatowi iego RejPs 142, 50, 66, 67, 69v, 88 (33); Kazdýc náród muóie być wzdy ówego zwyczáui RejÓz N, A2v; zadna prziczina thák nyemoze bicz wylka przekthoram bi práwo wóóech narodow lamano bicz myalo. LibLeg 11/160v; Boó pánu Kryótuóowi Bog óóyec dał dzyedóictwo/ nye yednego człówyeká áłbo kyelká/ áni yeden áłbo dwóy lud/ ále narody/ yáko mowi Dawid KromRozm I F3v, F3, F3v, N3v; MurzHist A2v;

i używali tyj wolności / tak pogani za łtaręgo zákonu nawrocęni/ tak potem pięrwłzy chrześciani náródów wólzelakich *MurzNT* 56; łzedwłzy tedy vczcie wólzyłtki národy/ chrcząc ię wimię oica i łyna i ducha łwięć^ę *MurzNT Matth* 28/19, *Matth* 21/43, 24/9, 14, s. 166, *Ioann* 18/35; *KromRozm II* b, c, i4, y, y2; Przydź ducha S. nápełni łercá twych wyernych/ ktorył po rozmaitołci wólłech yęzykw zgormádzil narody w yednofci wyáry. *KromRozm III* F6, E2, G6, N6; *Diar* 88; *GliczKsiąż Łv*; WSzyłcy narodowie [*omnes gentes Vulg Ps* 46/2] rękámi pláaycye/ Z wełołemi głóly Bogu záłpyewaycye *LubPs* M4v; Gdyżę łam z Egiptu przenyołł wdzyęczná máćicę/ Narodu wyernego *LubPs* 83v; Pánye Boże [...] Widzilł yákechmy w náródzyech łá rołprołłonymi/ Zgormádz nas nędzne ku chwale imyenyá twoyego *LubPs* Y4, B2 *marg*, C2v, D4v, E2, F2v (48); iáko inne narody łwoim ięzykiem Práwá Boże y Ludzkie nápiłáne máią/ Aby thez Polacy y w tym nie vpołłedzeni byli. *GroicPorz* ABv; Swieckie Práwo ięłth rozmáithe/ Przodkiem to ktore ięł wólzem narodom połpolite/ ktore Łáćinnicy *Gentium* zowá. *GroicPorz* a2v, a4v; *KrowObr* 46, 87, 111, 216; Też to záłię o Polaku powiedáią/ iż żadny narod nie ięł przyłkonnienyly/ y ku kłtałtom/ y ku káždemu ćwiczeniu/ iáko Polak *RejWiz* A4v, 38v, 45, 50v, 86v, 149; Nie vdaż łie zá Bogi obcyymi/ wóllyłtkich inych narodow [*cunctarum gentium*]/ ktore okołó nas miełzkáią *Leop Deut* 6/14; Gdyż zgládzi iuz Pan Bog twoy Narody/ kthorych żiemię da tobie *Leop Deut* 19/1; Krol [...] rozełłá łifty po wóllyłtkich powiećiech krołłstwa łwego/ iáko kthory narod łluchać ábo czyłhać mogł/ roznymi ięzyki/ y piłmy *Leop Esth* 1/22; Nie podniełie národ [!] przećiw narodowi mieczá [*non levabit gens contra gentem gladium*]/ áni łie będá więcy ćwiczyć ku bitwie. *Leop Is* 2/4; Oto ia wezmę łyny Iłráelłkie z połrzdoku narodow do kthorych byli odełłli: y zbiořę ie zewólłáđ/ á przywiođę ie do ich żiemie. Y vczynię łnich ieden narod [*faciam eos in gentem unam*] w żiemni ná gorách Iłraelłkich *Leop Ez* 37/22; Stey przyczyny/ nie tylko Żydowie/ ále y inne narody [*non solum Iudaci, sed aliae quoque nationes*] gniewáli łie náń *Leop 2.Mach* 4/35, *Deut* 11/23, 18/9, 25/19, 29/24, 30/1 (77); *LeszczRzecz* A6; *RejFig* Aa; widamy y łłychamy/ iż káždy narod/ ięzyk łwoy/ y łpráwy łwe/ zdołić łie łłhára/ iáko nalepyey może *RejZwierz* A2v; Áż łie inłzy narodowie ćzáłem pyłáli/ ięłli Polłká ięł miáłto/ álbo też iáka kráiná. *RejZwierz* A2v; Włółzka byłá z narodu/ gđzye łie rozum rodzi/ Náłłáchetnienyly klenot *RejZwierz* 49, A3, A5, 51, 76, 80 (12); [*Pan Bóg*] rozmnoży ćię z Krolowá Málżonká W.K.M. miłá/ z łák łławnego w Krzećciáńłłtwie narodu corká/ á nie ołłáwi nas łierotámi *BibRadz* *3; Tyr mowiłó przećiw Ieruzálem/ Nuż/ nuż/ brána narodow złámana ięł/ obrocona ięłth do mnie (*marg*) Názyw Ieruzálem braná narodow/ to ięł bárzo zacnym y ludnym miáłłtem. (-) *BibRadz Ez* 26/2; Abowiem dżił w narodżie náłzym niemałż żadnego pokolenia/ áni domu/ áni ludu/ áni miáłłá [*quoniam non surrexit in generationibus nostris, neque est in die hodierna, neque tribus, neque familia, neque populus, neque civitas ex nobis*] kthoreby miáłó chwalić Bogi ręká vrobione iáko to przed tym bywáłó *BibRadz Judith* 8/12; Abowiem w rozđziale narodow po wólzey żiemni [*In etiam divisione gentium terrae totius*] połłháwił nad káždym z nich Kłiáżę. *BibRadz Eccli* 17/14, *2v, *3v, *4v, *Gen* 10/5 [2 r.], 32 (157); *OrzRozm* C4v, L, Lv [2 r.]; Gotty áćz byli poráżeni y wygnáni z Rzymá/ wólzákże ich łám wiele zołłáłó/ łák we Włółzech Fráncyey/ iáko w Hiłzpánieny/ y wiele narodu ich zwłółzáłó *BielKron* 162v; Piłze then Hiłtoryk Márinus przyczynę drugá wydánia zamku y miáłłá [*Swatyhrad*]/ iż łhámm nie ieden narod był/ áni iedney wiáry ludzie *BielKron* 249, 5, 7v, 9, 13v, 18v (55); *KwiatKsiąż* A3, F2v, G2; Iáko wóllyłtki narody Rzymowi łłuzyły

Poki mu dostawáło y mocy y sieły *MączKoch nlb* 12; *Prot* Av, A2, D; zem w Polłkim ięzyku chciał ták wiele zioł miánowác/ ilé ich Niemcy łásiedzi náłzy w ięzyku łwym miánuią/ y do każdego imienia polłkiego włafne łácińłkié/ z Niemieckim przyłóżyć/ á tho dla thego/ ábychmy/ z tymi dwiemá narodomá iednołtáyne potrzebnych lékarłtw vzywáli *SienLek* 195; iáki narod tákież teź y obyczáie. *RejAp* 82v, AA5, 6v, 14v, 20, 31 (32); żeby zołtála pámiątká iáka táká ná łwiece/ chęci moiey przeciwko narodowi łwemu/ [...] wziąłem to przed łię/ ábych Polłkiego Dworzániná vczynił *GórnDworz* By; niektóre narody/ y náłzych niemal wíetłza część Polakow/ máią łobie náuki dobre zá nic *GórnDworz* G3v, E2v, F4v, F5, F7, F7v (14); Przetóz ia chcąc Narod náłz ku téy tho Nauce pobudzić/ nápiłalem po Polłku ty Książki nie wielkié. *GrzepGeom* B2; *RejPos* A3v, A6, 2v, 9v, 14 (63); O Grecya/ gdzie twoy zacny naród łię podział? łpułtołzáłás niebogo *BiałKat* 128v, 33v [2 r.], 128v [2 r.]; [*Polska mówi o Litwie*] Nie iednego Narodu ma Obywátełe [!] *BielSat* G3, B3; *GrzegŚm* 36; *KuczłKat* 125, 140, 265, 281, 295, 385; iákie łie okrucieńłtwá okázowály závždy nád włzyłtkimi narody dla złołci á nie łpráwiedliwółci krolow *RejZwierc* 41v; Naydziełz tám y Fráncuzá Híłzpaná y Włochá/ Także Niemcá z Węgrzynem/ Polakow tych trochá. Owa ze włzech narodow Turki poczynili/ Náczyniwłzy zawoiow łby im pogolili. *RejZwierc* 242, A3 [3 r.], A3v, B4, 11v, 40v (54); [*Węgrowie*] niechcą z innym Narodem w Ordynku łtávác iedno łami s łobą/ y nie łą zycłłwi innemu Narodowi dobrej łławy/ zwłázczá Niemcom. *BielSpr* 66; ten Narod [*Tatarowie*] natrudnieyłzy był ku zwalczeniu Cyrulowi Alexándrowi wielkiemu/ tákież Rzymianom *BielSpr* 67, kt, 50v, 66, 76; tá wálzá wiára od iednego człowieká Marćiná Lutrá/ ná pewnym miełcu w Wytemberku/ y niedávne^{so} czáłu od czterdziełci lat náłtála: á nie závždy/ áni włzędzie/ áni od włzyłłkich narodow iest trzymána *WujJud* 1v, A3v, B2v, 4, 38, 41v (12); *RejPosRozpr* c2; *RejPosWstaw* 22; Y dał im ziemie pogáńłkie á pracę narodow poliedli. *BudBib Ps* 104/44; Bo wyćiągnął nań narod z połnocy/ ktory połóży ziemie iego łpułtołżeniem *BudBib Ier* 50/3; Y rzekł Iehowá. Ták iełć będą łynowie Izráelowi chleł łwoy nieczyłty miedzy narody/ gdzie ie zápędzę. *BudBib Ez* 4/13; Narodowie [*populi*] wychwaláią mądrosć ich/ á sławá ich bywa opowiedána w zgromádeniu ludzi [*ecclesia*]. *BudBib Eccli* 44/15, b3 [2 r.], b4v, *Deut* 4/27, 34 [2 r.], 26/19 (118); *MycPrz* I C, II B4v [2 r.]; Bo ten ięzyk [*grecki*] ná on czás máło nie po włzey ziemi pánował/ [...] że teź Eiptczycy/ Samáritowie/ Afrowie/ y ini mnodzy narodowie łwe ięzyki porzućiwłzy zá tenię byli chwycili. *BudNT przedm* c3v; Czyli Iudom Bog tylko? Aza y nie narodom? Iłcie y narodom. *BudNT Rom* 3/29, *Ioann* 11/51, 52, 18/35, *Luc* 24/47, *Act* 10/36 [35] (22); ták rozne/ zwyczáyami/ ięzykiem narody/ Litwá/ Polłká/ Ruł/ Niemcy/ byli iedney zgody *StryjWjaz* A3v; Lud ktory łobie Bog miedzy innymi narody zá włafny lud obrał/ ludem był złym/ hárdym/ y wiele o łobie trzymáiącym *CzechRozm* 94; On [*Mojłesz*] tylko moc miał y vrząd łobie zlecony nád iednym narodem. *CzechRozm* 106v, A2v, 22v, 33v, 44 [2 r.], 46v (42); *PaprPan ktv*, A3v [2 r.], B3v, T3v, Cc4 (10); Rozny łpofob obierána y pánowánia Krolow Polłkich/ niłzi niektorych inłzych narodow [*quam aliarum quarundam nationum*]. *ModrzBaz* 15; Iákoź iednáł v wiela narodow [*nationes multas*] w zwyczáy to wéłzó/ iż Synowie Krolewłcy/ ná Krolełtwo y Páńłtwo po Oycách włtępiuíą. *ModrzBaz* 15v, 6, 15v, [16]v, 23v, 24v (36); *ModrzBazBud* ¶5; żeby w imię iego [*Chrystusa*] pokutá opowiedziana byłá ná odpułzczenie grzechów włzyłłkim narodom. Włzyłłki narody/ łwiát iest włzyłłtek. *SkarJedn* 27; By nie tá łtolicá S. iuźby Chrełłciáńłtwo z Heretyctwá

obrociło się w pogaństwo: iáko to iuż wielom się wchodnym narodom/ ktore od niey odłtąpiły/ przydało. *SkarJedn* 144, 9, 25, 26 [2 r.], 29 [2 r.], 33 (20); *Oczko* 11v; Okazałeś swą moźność/ y dziwné siły/ Kiedyś z Aegyptu wywiódł swóy naród miły. *KochPs* 114; Ciebie/ pánie/ po wśzytkim świecie/ przód wśzytkiemi Narody opowiadać będę rymy swými. *KochPs* 166, 13, 14, 26, 32, 45 (20); zepfował się wśzyćiek dom Boży/ y on naród od Sethá idący/ y synowie kościelni spogánieli *SkarŻyw* 269, 3, 25, 113, 120, [197] (21); w on czás gdzie kto chciał tam sie przenosił/ A naród mocniejszy/ słabzy wybijał. *StryjKron* 26; O Białey y Czarney Ruśi/ wchodnich/ pułnocnych/ y zpołudniowych Narodach stárożytnych *StryjKron* 110; posłów swoich dzicłiąciu wyprawił w dálekie y rozmaite strony swiátá/ áby sie o porządkach wiary y o Ceremoniách wśzelkich narodow pilnie wywiadowali. *StryjKron* 136, 11, 16 [4 r.], 26, 31 [2 r.], 36 (33); przez one trzy miárki rozumie trzy narody ktore wyszły ze trzech synow Noego. To iest/ wśzytkie narody ziemskie *CzechEp* 201, 14, 118 [2 r.], 133, 156, 161 (10); Mefyszowi synowi człowieczemu/ wśzytkie narody słuzyc/ y chwalić go miały. *NiemObr* 117, 9, 13, 117 [2 r.]; *KochFr* 82, 88; *KlonŻal* A3v; *ReszPrz* 23; Holofernes/ przed ktorego mocą wśzytkie narody drżały/ vpitym bedąc [...] od trzeźwiey á polzczącey Iudyt był zamordowany. *WerGośc* 237, 238 [2 r.], 264; *BielSen* 13, 19; Ale iż nie iednákcie ty sprawy bywają/ Inákřzą Tátárowie niżli Turcy mają: Inákřzą Mořkwá/ Niemcy: inákřza ná wodzie: Dobrze wiedzieć ty sprawy we wśzytkim narodzie. *BielSjem* 33; *PudłFr* 9; *ArtKanc* C2, C3v, E14, G16v, Lv (11); *BielRozm* 12; á nie iedno Polacy/ ále każdy národ prawdy nie [!] rad słucha/ gorzka to iest rzecz prawdá *GórnRozm* D4v, B3v, Cv, D4, E3v, K, M4v; *KochProp* 13, 14, 15 [2 r.]; *PaprUp* A2, B2v, C2, G4v; *ZawJeft* 5, 16; z wielkim žalem y polženiem, azus czerbieniem [lege: a z uszczerbieniem] dobrej sławy narodu naszego. *ActReg* 41; teź Zołnierzow žadnych przyjmować nie możemy bez wiadomości radKoronnych oboiga narodu. *ActReg* 43, 24, 31, 32, 40 [2 r.], 46 (12); *GostGospSieb* +2; *GrochKal* 21; *Phil* C2; *GórnTroas* 5 [3 r.], 66; A Ruśi/ ták ludnemu narodowi/ y owym co nád Gdánřkim morzem mieszkáli/ co rzeczem? czyli teź ci z Kroacijey polřli? *KochCz* Bv, A4, A4v [2 r.], B, Bv, B2 [4 r.], B2v; *GrabowSet* X2; Iest y to [opisano]/ zkąd ten národ [Turcy] polředł/ iáko sie zaczął/ y ielli teź vpásć może *OrzJan* 3; [Turek nie część jedną Polski chce osieść] ále zgoła/ áby narodu tego krwi/ y imięnia Polřkiego stopy žadnéy nie było *OrzJan* 101, 15, 25, 26, 40, 50 (16); Bo oglądály oczy moje/ zbáwienie od ciebie zřządzone. Ktores nágotował przed oblicźnością wśzytkich narodow. *LatHar* 103; Wywyżřzony iest Pan nád wśzytkie narody: á chwálá iego niebiołá przechodzi. *LatHar* 334, 16, 62, 65, 98, 168 (24); *KořakSzcześl* B3; Przetoź powiedam wam/ iż będzie odiete od was krolestwo Boże/ y będzie dáne narodowi czyniacemu owoce (*marg*) rozumiey owoce krolestwá, nie Bogá. (-) iego [genti facienti fructi eius] *WujNT Matth* 21/43; Idąc tedy náuczaycie wśzytki narody [docentes omnes gentes]: krzcząc ie w imię Oycá y Syná y Ducha swiętego *WujNT Matth* 28/19; kościol Chriftusow miał być rozřzerzony po wśzytkich narodziech. *WujNT* 297; Odpowiedział Piłat: [...] Národ twoy/ y Arcykapłani [tua et pontifices] podali mi cię: coześ vczynił? *WujNT Ioann* 18/35; Graekom y innym narodom [Graecis ac barbaris]/ mądrym y niemądrym iestem powinien: ták iż ile ze mnie być może/ gotowem iest Ewángelią opowiedać *WujNT Rom* 1/14; Ponieważ kościol nářz y nie z iednego narodu/ iáko oná [boźnica żydowska]/ ále ze wśzytkich narodow zebrány/ y dáleko lepszymi przywileymy y obietnicami iest opátrzony. *WujNT* 563, *Matth* 12/41, 42, 45, s.

60, *Matth* 23/36 (83); do Włóch dla téyże náuki, y dla ięzyká Láćińfkiégo [...] z inźyich narodów przyiédźdzano, y dotąd przyiédźdzaią *JanNKar* C2, C, C2; Iedno fie práwo łtanowi/ áby naród dla rozmaitości praw niełtał fie *monstrum*, cudem o wielu głów. *SarnStat* 49; ábyłmy dla łpráwowania y wypełnienia téy rzeczy Séym łpólny tym obiémá narodom/ [...] złożyli *SarnStat* 1004; Iż Koroná Polłka á Wielkié Księłstwo Litewłkié [...] iest nie różna áni dwoiáka/ ále iedná Rzeczpołpolita: która fie ze dwu Narodu w ieden lud zniołá y łpoiá. *SarnStat* 1011; A Przymiérza álbo łtanowienia z którymkolwiek Narodem przed tym vczynioné/ któreby były łzkodliwé którey łtronie/ dźierzáné bydź nie máią. *SarnStat* 1012 [*idem* 1022]; Séymy y Rády ten obóy Narod ma zówždy mieć łpólne Koronné pod Królem Polłkim Pánem łwym *SarnStat* 1021, 16, 18 [2 r.], 437, 1002 [2 r.], 1004 (82); *SiebRozmyśl* C4v, G2; *GrabPospR* N2; Włádyłw wzgárdził wołá oycá łwego, Z podvodu zony narodu hárdégo. *KlonKr* C4v; *KmitaSpit* A4; Oto ia przywiodę ná was z dáleká poháńłtwo/ narod możny/ narod dawny/ narod ktorego ięzyká nie bédźiećie vmieć/ áni rozumieć coby mowil [*gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam nec intelliges quid loquatur Vulg Ier* 5/15]. *PowodPr* 8, 7, 8 [2 r.], 14 [2 r.], 15 [2 r.], 16 (20); Niech fieł [*syn królewski*] do miłóści narodu/ ktory łpráwować ma/ przyucza/ á do nábywánia mądrości y náuk *SkarKaz*)(4,)(2v, 2b [3 r.], 7b, 158a, 275a (24); *VotSzl* A2, B2, C4v, D4v; *CiekPotr* 42, 63; Lepi bydź w mym narodźie zówłze niewolnikiem/ A niźli rękodánym w Węgrzech łłżebnikiem. *CzahTr* Iv, E3, F3v, G2, G3, G3v; *GosłCast* 44; [*Judył*] wieczney łławy iáko dobrodźieyká narodu łwego/ dołtálá. *SkarKazSej* 669a; Dla niełspráwiedliwóści przenoł P. Bog krolełtwá od narodu do inego narodu [*a gente in gentem Vulg Eccli* 10/8]. *SkarKazSej* 700a, 664a [2 r.], 666a [5 r.], 669a, 677a, 681b (26); *KlonWor* 31; *PudłDydo* B5v [2 r.].

W połączeniu z nazwą narodu [*ai* (423), *G sb* (9); *narod + przydawka* (327), *przydawka + narod* (105)] (432): *FalZiołSpicz* V 120; *MiechGlab* 50; *RejPs* 191; *KromRozm I* Av; *Diar* 61, 62; *LubPs* Fv, M2v, P5v, P6v *marg*, R5v (19); *Leop Deut* 26/5, 1.*Mach* 8/23, 25, 27, 29 (10); *LeszczRzecz* A4v, A6 [2 r.], A6v; A tu łye iuź poczynaią łtany y domy niektore zacnego narodu Polłkiego. *RejZwierz* 48; IZábellá z narodu zacnego Polłkiego/ Dzyewká onego Krolá/ Zygmuntá łławnego. *RejZwierz* 49 v, 10, 85v, 90v; *RejZwierzWirzb* A4v; Sławy Zydowłkie⁸⁰ narodu nie obroniemy bédąc wpoimánium *BibRadz Iudith* 8/13, *5, *Ps* 68/27, 4.*Esdr* 3/19; *OrzRozm* Bv, H3, K4v, Lv, P3v, P4, R4v; GÓtthy niekthorzy piłáli zá Niemiecki narod *BielKron* 337; narod Piecynigow włáwny iest Litwá/ iedno thez mieli miedzy łobá málá roznoć w mowie iáko my z Rufiá *BielKron* 347; TÁtharłki Narod ze włzech inych ná łwiecie nadáwnieyłzy y walecznieyłzy iestł *BielKron* 438v; NARod Zydowłki napierwey fie od Abráámá Pátryárchy poczał *BielKron* 462v, 14v, 35v, 39, 39v, 42v (74); Oto teraz Alexánder Wołółzyn/ wygnániec/ Zturczywłzy łye/ woiuie Wołółką Ziemię: [...] Tureckim Narodem włzyłłkę Ziemię Wołółką oładzaiąc *OrzQuin* Z4, A2v, B2, D [3 r.], L2, Q4v (13); *RejAp* 27 [2 r.], Ff5; *GórnDworz* A2v, Bv, B2, B7, F4v [3 r.]; Iáko tedy narod zydowłki wzgárdzili Páná w pokorney połtáwie iego/ ták dźił mocarze łwiátá tego gárdzą im *RejPos* 1, A3v, 2v, 18v, 27, 32v (24); *BiałKat* d2, 18v, 151; *BielSat* B3, B3v; *RejZwierz* A2v, A3, 125v, 154v, 205, 273v; *BielSpr* 16v, 42v, 50, 51v, 56v (9); Y záłowáli lozyałzá po włzyłłkiey Iudłkiey ziemi/ [...] y dźił go ielzćze záłuią przełózeni/ y pánowie z zónami/ ktora rzecz wełzłá w obyczáy wieczny po włzyłłkim narodzie Izráelłkim. *BudBib* 3.*Esdr* 1/31 [32], *Soph* 2/5, 3.*Esdr* 8/68[69], *Idith* 6/2, 9/15[19], 1.*Mach* 13/4 (9); *MycPrz* II

C; *BiałKaz* I, I2v, K4, L2v; wŹytcy SłowienŹskiego nÁŹzego narodu ninieyŹzy y potomni TłumÁcze *BudNT przedm* c5, *przedm* d3; *CzechRozm* 106v; *PapriPan* Bbv; *ModrzBaz* 91, 98; ŹtÁrowieczne j bÁrzo ludne/ Á Źzeroko po Źwiecie rozŹszerzone od Źlawj nÁŹwÁne SłowienŹskie narody *SkarJedn* 224; WEzmi przedŹie/ Narodzie RuŹki/ Á vwaŹ pilnie: w iÁkim niebeŹpieczeñŹtwie zbÁwienia twego ieŹteŹ *SkarJedn* 334, *kt*, A4v, A5v, A6v, A7 (52); *KochPs* 174, 188; *SkarŹyw* 79, 352, 451; [*Narses*] CefarzÁ Totilę y Teie oŹtÁtecznych Krolow GotŹkich nÁ głowę porÁził/ v wŹyŹtek prÁwie narod Gotow męŹnych z WłofŹkich Źtron wygnał *StryjKron* 36; zdÁłÁ mi Źie rzecz być potrzebna/ [...] liniÁ narodow SławañŹkich RuŹkich porŹÁdnÁ genealogiÁ według moŹnoŹci mozgu y Źił nÁŹnych/ z dowodu Greckich/ LaćinŹkich/ HebrejŹkich/ y KaldejsŹkich HiŹtorikow połozyc. *StryjKron* 86, 11, 15, 16 [3 r.], 46, 56 (39); *CzechEp* 35, 296; *NiemObr* 164; POŹle PapieŹki RzymŹkiego narodu/ VczyŹŹ nas drógi/ Á Źam chybiaŹ brodu. *KochFr* 21; Poéta wczony/ Ktory nÁ wŹytkie SÁrmÁŹskiego Źtrony Słynie narodu *KlonŹal* A4v; Tu Źiemie ten kęŹ y tÁ licha trunÁ KOCHANOVVSKIEGO zÁmknęłÁ nam IANA CiÁło. lecz wŹytek Lechow narod złoty Nie zamknie cnoty. *KlonŹal* D3, A3v *margin*, B4, B4v, C4; *ReszHoz* 126, 138, 139; *ReszList* 187; CHwÁlebny ieŹt P. BOg narodu IzraełŹskiego *ArtKanc* A17v, K6; *BielRozm* 12v [2 r.]; *KochProp* 7, 12, 13; *PapriUp kt*, A2, C4v, Dv [2 r.], 14; *ActReg* 40, 41, 42 [2 r.], 43, 75, 171; Widzē przednieyŹzy kwiÁt przy boku iego WŹyŹŹkich trzech Źtanow narodu PolŹkiego *GrochKal* 25; *GórnTroas* 5; PolŹki naród przodków Źwoich do tēy doby nie ieŹt pewien. *KochCz* A4, A3v, A4 [2 r.], A4v, B, Bv, B2v [2 r.]; GarŹc Zydzów/ iÁko wiele narodów ChÁnÁneyŹkich wytrÁciłÁ? *OrzJan* 33, 14, 34, 46, 63, 97 (10); *LatHar* 323, 325, 418; *WujNT* 125, 393, *Act* 10/22, s. 576, *Philipp* 3/5, s. 885; Źwobody narodu PolŹkiego y LitewŹkiego nie wÁtpliwē ŹÁ/ y wŹzemu ŹwiÁtu iÁwnē. *SarnStat* 14; vŹtÁwiamy: Áby Źaden OpÁtem nie był obiėran/ iedno PolŹkiego ŹlÁcheckiego z oycÁ y z mÁtki narodu [*nisi Polonici nobiles ex patre et matre generis JanStat* 209]/ Á godny człowiek. *SarnStat* 207, 75, 79, 114, 176, 206 (40); *PowodPr* 5, 18, 30, 42; tÁkŹem zÁ ŹÁłkÁ BogÁ mego niwczym nie zelŹył Źlawy Narodu mego poćciwe⁸⁰ PolŹkiego *CzahTr* A3, A3, B4v. G, G2v; *GosłCast* 14 [2 r.], 31; *SkarKazSej* 673b *margin*, 703a; *KlonWor* 52.

W połÁczeniach szeregowych (65): *Murm* 29; [*czart*] wyele ludŹi wŹŹech Źtanow/ narodow/ y wyekow zwodził *KromRozm I* M4, P3v; [*koŹciół jest*] po wŹŹech zyemyach/ narodŹyech/ yęzykoch/ Źtaneych wŹŹech wyekow zgromÁdzony/ Á od poczÁtku do koñca trwÁyÁcy. *KromRozm III* D8v, D7v; *KrowObr* 48v; Dano iey [*bestyi*] moc nÁd wŹŹelkim pokoleniem/ y ludem/ y ięzykiem/ y narodem [*in omnem tribum et populum, et linguam et gentem*] *Leop Apoc* 13/7, *Esth* 8/17, *Apoc* 17/15; *BibRadz Is* 1/4, *Dan* 3/29, 31, I 451b *margin*, 4. *Esdr* 3/7; Potymem widział tłuzczÁ wielkÁ/ ktorey Źaden zlicŹyc nie mógł ze wŹyŹŹkich narodow pogÁnow pokolenia y ięzykow *RejAp* 65v, 53, 87v [2 r.], 92v, 107v, 108v [2 r.] (14); *RejPos* 283, 285; *BielSpr* 1; *BudBib* 3. *Esdr* 8/68, *Dan* 7/14; *BudNT Ioann* 11/48, *Apoc* 10/11, 13/7, 17/15; *CzechRozm* 12, 124, 143v, 175, 192, 200; wielkie OŹtrowy/ PÁñŹtwÁ y KroleŹtwÁ/ narody i ięzyki/ z tvey nÁuki ChryŹtuŹowi Źię prÁwemu Bogu klÁniÁiÁ *SkarJedn* 398, 203; *SkarŹyw* 82; *StryjKron* 46, 59, 135; *CzechEp* 239, 299; *ReszPrz* 16, 109 [2 r.]; *KochProp* 7; zwÁrtuycie W.M. Kroniki Graeckiē y LÁciñŹkiē/ [...] nie nayŹciecie nigdŹiey/ Áni narodu/ Áni ludu/ Źadnego/ Áni fÁmiliēy Źadney/ nÁoŹtÁtek Áni człowiekÁ/ którégoby tym imięniem

[Turczyn] przezywano. *OrzJan* 26, 63; *WujNT Act* 9/15, s. 443, *Apoc* 5/9, 10/11, 13/7, 14/6, 17/15; *GrabPospR* K2.

W porównaniu (1): Oto narodowie iáko kroplá w wie- drze/ y iáko proch na fzałách Ią poczytáni/ oto oltrowy iáko nie przenosi. *BudBib Is* 40/15.

Zwroty: »być narodu, z narodu [jakiego]« [szyk zmienny] (12:8): *KrowObr* 48v; wczynił rzecz do wżego rycerstwá ktorzy byli rozmáithego narodu/ Włofzy/ Niemcy/ Słowacy/ Albani/ Mácedonowie *BielKron* 249v; zábili go Nigrytowie ofkoczywłzy/ nie pomogło iż był z narodu ich/ y vmiał ich ięzyk. *BielKron* 451, 101, 111, 194v, 245v, 336v [2 r.] (12); miedzy temi [janczarami] máło ich ieft coby byli s Tureckiego narodu/ iedno s Krześcijánłkiego *BielSpr* 51v, 68v; *CzechRozm* 106v, 120, 154; *SkarŻyw* 451; *StryjKron* 120.

»jednego narodu ([z kim]) być; być jeden narod« [szyk zmienny] (8:1): nie iednego narodu byli ci ludzie/ było miedzy imi dofyc Rułakow/ Vlanow/ Mołkwie/ Gopidow/ Lithwy/ [...] y drugich *BielKron* 337, 336, 337, 345v [2 r.], 354; Pruffowie łtárzy/ Zmodź/ Litwá/ Iatwieżowie/ [...] iednego narodu z Gotámi z dawná byli *StryjKron* 36, 577; álbołmy ieden naród z Czechy byli/ á zá czáfem łię roztárgnęli. *KochCz* B2v.

»panować (a. krolować, a. wziąć władzę) nad narodem (a. narody), narodowi (a. narodom); opanować narody (a. wiele narodow); władać narody« = *gentes possidere a. regere, principari gentibus* *PolAnt* [szyk zmienny] (11:4;6;1): *RejPs* 215v; Królowieć (marg) świececy abo pogańcy (-) národów panuią nad tymito narody [*Reges gentium dominantur eorum*] *MurzNT Luc* 22/25; *LubPs* M4v, X; *LeszczRzecz* A6; *BibRadz* *2, *Deut* 18/14; *RejAp* 108v [2 r.]; *RejPos* 272v [2 r.], 273, 305v, 343v; *BudBib Ps* 46/8[9]; *BudNT Mar* 10/42, *Rom* 15/12; Piotr [...] władzą wziął/ nie ták iáko Moizefz nad narodem iednym/ ále nád wżytkim światem. *SkarJedn* 69; *KochPs* 209; *CzechEp* [398]; Król Káżimiérz Dział náłz [...] oboiému narodowi nierozdzielnie pánował *SarnStat* 1187, 1058.

»podbić naród (a. wiele narodow), (po)bić (a. zabić) narody« = *percutere gentes* *PolAnt*, *Vulg*; *interficere gentes* *PolAnt* [szyk zmienny] (4:4): *BibRadz* 4.Reg 8/11, *Hab* 1/17, *Zach* 14/18; *BudNT Apoc* 19/15; Ten niedobyté podał nam grody/ Ten pod nas możné podbił narody *KochPs* 70; *OrzJan* 107; *LatHar* 364; A z wft iego wychodzi miecz ostry: áby im bił narody. *WujNT Apoc* 19/15.

»porazić (a. potłumić), (po-, roz)gromić, zwyciężyć narody« = *occidere gentes* *PolAnt* (6:3:1): Także potłumiwłzy wiele narodow [*conflictisque pluribus nationibus*] krainy północney: przyfli áże do Połowczow *MiechGlab* 2; *LubPs* Cv, O2, P6; *BibRadz* 2.Par 32/14; *RejPos* [36]; *RejZwierc* 257 [2 r.]; *BudBib Ps* 46/3[4]; Cygáni [...] záfzli z Gąsiorkiem zá Pułziemne wody/ Y tám Podpołudniowe gromili narody *KlonWor* 7.

»z [jakiego] narodu pość (a. iść); z jednego narodu idący« (7:1): *RejZwierc* 85v; NArod Polłki (ná co łie wżythy zgdazáią) połzedł iefth z Słowieńłkiego narodu z kráiny Sauromácyey *BielKron* 335, 159, 239v, 296v; *BielSpr* 50; *SkarJedn* 224; A s tymi Gotowie/ [...] y infzy Sarmatowie towárzyłtwo iáko z pobrátynámi z iednego narodu idącymi mieli. *StryjKron* 105.

»narodom rozkazować, rozkazujący« = *populis imperare* *Modrz* (5:1): *ModrzBaz* 17v; *KochPs* 70; Ia Rzym przeto miłuię [...] iłz wielki/ łtáry/ piękny/ ludny/ narodom rołkazuiący/ wáleczny. *SkarŻyw*

93; A temu oboiemu Narodowi żeby już wiecznemi cząfy iedną głową/ ieden Pan/ y ieden Król fpełny rofkázował *SarnStat* 1020, 1011; *SkarKaz* 637a.

»rządzić (a. sprawować) narody« [szyk zmienny] (7): Niech sie wefelą á ráduią narodowie: że fądziż ludzie fprawiedliwie/ á narody ná ziemi fpráwuiefz [*et gentes in terra dirigis*]. *Leop Ps* 66/5; *RejAp* 99, 100v; męfzczyzni [...] rządzá narody/ hetmáníą/ obmyfláią pożytki ludzkie/ y ine potrzebne rzeczy fpráwuíą *GórnDworz* Z8v; *RejPos* A3; *SkarJedn* 281; *SkarKazSej* 673b.

»sądzić (a. rozsądzać, a. osądzić itp.) narody; sądy narodom wydawać; sędzia narodow« = *iudicare gentes a. nationes Vulg, PolAnt* [szyk zmienny] (25;1;1): *LubPs* B6, C2; OTO flugá moy/ [...] Dałem ducha moiego ná niego/ Sądy Narodom będzie wydawał. *Leop Is* 42/1, *Gen* 15/14, *Sap* 3/8, *Is* 2/4, *Ioel* 3/12; *BibRadz Gen* 15/14, *Ps* 7/9, *Os* 3/12, *Sap* 3/8; *RejAp* 33v, 162; *RejPos* 158v, 177, 231, 262, 277 (9); Będą fądzić narody y pánowác nád ludem/ á pan w nich wiecznie będzie krolował. *BudBib Sap* 3/8, *Ps* 95/10, 13; *KochPs* 96; Wiedząc że od wiela lat iefteś fędzią narodu tego/ tym befpieczniey dam fpráwę o sobie. *WujNT Act* 24/10.

»walczyć za naród swój« (1): Tedy Symon powftał/ á podiał fię walczyć zá naród fwoy [*et pugnavit pro gente sua*]/ wiela fwych pieniędzy náłożył *BibRadz 1.Mach* 14/32.

»wyniszczyć (a. zniszczyć, a. wygubić, a. wytracić itp.) naród; wytracenie narodow« = *internecio gentium Vulg; conculcare populos, perdere gentes, tollere gentem PolAnt* [szyk zmienny] (12;1): ále ná ftárćie będzie ferce iego/ y ná wytracenie do ffczędu wielu narodow. *Leop Is* 10/7; *BibRadz Ps* 105/34; Nie wynifzczyli narodow iáko im był rzekł Iehowá. Lecż zmiefzáli fię z narody *BudBib Ps* 105/34, *Deut* 8/20, *Is* 63/6; *BudNT Ioann* 11/48, *Act* 13/19; *CzechRozm* 74, 118; [Edomczycy] w nálfz ciężki dzień wołáli/ Zágubćie ten zły naród/ ogniem miáfto fpalćie *KochPs* 201; Dla iákich grzechów Pan Bog síedm narodow wytrácił. *SkarŻyw* 503 marg; *SkarKazSej* 673b [2 r.]

Wyrażenia: »narod boży (wybrany), wybrany« = *Żydzi; electum genus PolAnt; gens Dei electa Modrz* (4:2); *LubPs* hhv; Abowiem Bog fpráwił to wefełe narodowi wybranemu miáfto ich zginienia. *BibRadz Esth* 16/20[21]; *BudNT przedm* a5; *ModrzBaz* 105; Dręczenie narodu Bożego w Egipćie *SkarŻyw* 477 marg, 268.

»narod chrześcijański (a. krześcijański), chrześcijanow« = *natio Christiana Modrz* [szyk 14:6] (19:1): Korona [...] cznothą/ fiłą/ fprawą/ rozumem z infzemi narody Krześcijańskimi niethelko zarownała/ ale theż przewyfláła. *FalZioł* +2v; *KromRozm I* E3v; *KromRozm III* G3v; *BibRadz* *2v; *BielSpr* 51v, 59; *ModrzBaz* 105v; *SkarJedn* A2, 155, 301, 341, 354; *SkarŻyw* 115; *WujNT* 397, 461, 616; żołniérzém á nie popolitym ruńzeniem ięli sie Polacy walczyć, przykłádem fáfíádow Krześćiáńfkich narodów. *SarnStat* 240; *PowodPr* 9, 12; *SkarKaz* 315b.

»(z) [jakiego] narodu człowiek« = [*cuiusdam*] *gentis homo Vulg* [szyk 5:4] (9): *Leop Deut* 17/15; *OrzQuin* T2; wfzákoż pod czás theż y Mořkwićin/ iáko y Polak/ ábo kthorego inego narodu człowiek/ [*w głupstwie sie popisze*] *GórnDworz* N7v; ták v niego Zyd iáko Grek/ ták pogánin iáko y infzego káżdego narodu człowiek *RejPos* 300, 205v; *CzechRozm* 87v; *ReszHoz* 126; *WujNT* Xxxxx3v; *CzahTr* A2v.

»głowa (a. pan, a. przełożony itp.) narodu, nad narodem« = *fortes gentium PolAnt; rex et princeps nationis Modrz; praepositus gentis Vulg* [szyk 10:4] (11:3): W myefcye Rzymyef/ w ktorým fye głowá

y zwirzchność narodow náyduye *KromRozm III O2v; LubPs E2; BielKron 264v; RejPos 37v; WujJud 123; BudBib Ez 30/11; ModrzBaz [16]; SkarJedn 91; Przeto íprawcy narodow/ mądrze piéczołuyćie/ A tym co ludzie ładzą/ drogi vkázuyćie GrabowSet E3v; WujNT 2.Cor 11/32; święty Król Kázimiérz/ Dział náłz/ [...] nád oboim narodem był przełożonym SarnStat 1037, 1011, 1019; SkarKaz)(2.*

»gruby narod« [szyk 4:2] (6): *BielKron 276; RejPosRozpr c3*; niewidzę żadnego narodu [*nulla natio visa est*] áni ludzkością wypolerowánego/ áni ták grubego/ kteryby niemiał oobliwego ítáránia o dobrem ćwiczeniu młodych ludzi. *ModrzBaz 128v*; żaden naród/ żadné królestwo/ nie Graecia/ nie ziemiá Włółka/ nie żaden kray grubych narodów/ poiąc może chciwość zbytnią iego [*Turka*] *OrzJan 9; SkarKaz 381b; SzarzRyt A3*.

»język, mowa narodu« = *lingua populi PolAnt* [szyk 3:1] (3:1): *BibRadz 2.Esdr 13/24*; *Lingua*, íęzyk też mowá á rzecz oobliwa którego narodu. *Mącz 194b; StryjKron 95*; Bo íest mowá przyrodzona tám tego narodu [*Niemców*]/ íákby głośnie pudło ípuścił z wyfokiego wíchodu. *KlonŻal D3v*.

»[jakiego] języka narod« [szyk 5:4] (9): fwiát/ w korym íe mieli rozmnożyć [...] rozlicznych íęzykow narodowie *LubPs T2v*; rzecz tákowá/ [...] miedzy narod Słowieníkiego íęzyká pod Tytułem á imieniem W.K.M. íławnym Krolewíkim/ kazałem wydać *BibRadz *2; BielKron 318v, 338; MączLub; BudBibKaw A2v; BudNT przedm dv; Czechowie/ Ruś/ Bulgárowie/ Serbi/ álbo Sorabi/ ták y Słowacy / ácz tegóz íęzyká/ ále różny y oobny naród był KochCz B, B*.

»narod Koronny« (1): narod sławny Litewski [...] íest wewszem rowny wolnosciami ozdobyony znarodem Koronnym. *ActReg 43*.

»krol (a. książę) narodu, nad narodem« = *rex gentium Vulg, PolAnt; princeps nationis Vulg; princeps gentium a. populi PolAnt; rex nationis Modrz* [szyk 24:1] (23:2): Królowieć národów panuią nad tymito narody *MurzNT Lue 22/25; LubPs M4; Leop Ios 18/23; RejZwierz 91; BielKron 69, 367; BudBib Esih 3/12, 1.Mach 14/47, 15/1, 2, Is 14/18; CzechRozm 250v; PaprPan kt; ModrzBaz [16]; CzechEp [394]; KochProp 7; Pan Bog sam vkazowál, kogo chciał mieć Krolem nad narodem naszym *ActReg 107; GrabowSet H; Wielki Kárzeł Piąty/ Céfarz/ co był ták wiele narodów Królem OrzJan 63; LatHar 364, 384/717; WujNT Matth 20/25, Luc 22/25, s. 288*.*

»narod ludzi, ludzki« [szyk 6:2] (4:4): Tamże w nich ofádźili narod ludzi złoćiwych [*et posuerunt illic gentem peccatricem*] y męże niecnotliwe ktery íię tám bárzo zmocnili. *BibRadz 1.Mach 1/36*; Drugi narod ludzi zowá Oholcy/ blifko zamku Lepiná. *BielKron 433v, 294; RejAp 141v; RejZwierz 137v; BudBib 1.Mach 1/36; SkarJedn 10*; A naprzód wízyftkich ile ich kolwiek íest ludzkich ná Swiecie Narodow gruntowne wywody. *StryjKron kt*.

»ludzie [jakiego] narodu, z [jakiego] narodu« = *homines [cuiusdam] nationis, populus [cuiusdam] nationum Modrz; [cuiusdam] generis homines JanStat* [szyk 34:13] (45:2): Czefárzs Thureczky pan náłch ma lyudzi wziemy íwey dońlicz narodu y yázika thuthecznego *LibMal 1548/144v; KromRozm I M4; GliczKsiąż B6; LubPs 54v; BibRadz *2v; BielKron 309, 315v; RejAp 14v*; wiele było białychgłow przyczyną dobrego/ nic íedno mężom íwym/ ále wízem wobec íwego narodu ludziom *GórnDworz Y2; RejPos 157v; BielSpr 59; RejPosWstaw [143²]v; BudBib 2.Mach 4/35, 3.Esdr 1/33[34]; CzechRozm 95; ModrzBaz 105, 114 [2 r.], 132v; CzechEp 62; ReszPrz 16; ReszHoz 135*;

Ludzie narodu Polskiego chudzy Pacholcy wolno będą puszczeni *ActReg* 75, 8, 42, 75, 148; *WujNT* 515, 517; inŝezé rzeczy łacniéy ku ziednoczeniu przywieźć/ gdy róznych narodów ludziem ieden Król pánuie [*si diversarum gentium duntaxat rex unus fuerit JanStat* 762] *SarnStat* 111, 180, 197, 266, 425, 426 [4 r.] (17); *CzahTr* G3v.

»obcy, cudzy narod« = *gens aliena PolAnt, Modrz* [szyk 40:5] (31:14): iż ta ŝlawna Korona kxiąg żadnych ięzykiem ŝwym nie maiącz tak ŝlawnym/ tak była ŝirociała/ iż teź inym obczym narodom prawie w poŝmieeh y w dziwowanie była *FalZioł* +2v; *FalZiołUng* V 119; *RejPs* 168v; Tá ziemiá [*włoska*] iest pełná cudzego narodu/ ábowiem wŝzedŝy tám Longobárdowie/ Goty/ Wándali/ Heruli/ Gálláte/ [...] zoŝtháli/ y roŝpłodzili ŝie. *BielKron* 276; Iestem ia Pan wielki Kniáz/ [...] Z dawná Dźiedźic w ŝwey ziemi/ Pánŝtwá Moŝkiewŝkiego. Nie s cudzego národu do tey ziemie wźięty *BielKron* 426v, 276, 278, 281v [2 r.], 296v, 310v (10); Iź przydą ty czáŝy Abrámie/ iż ia potomŝtwo twoie/ dla doŝwiádfzenia ŝtałóŝci ich/ muŝzę podác w niewolą/ á miedzy obce narody *RejPos* 158, 158v, [226], 350; dla nieŝpráwiedliwoŝci będą odmieniony kroleŝtwá wálŝe/ á obcy narodowie poŝiędą ziemię wálŝę. *RejZwierc* 43, 41v, 48v, 192, 195, 244v, 256v; *BielSpr* 10, 52; *BudBib* Is 14/32, *Eccli* 29/23[25]; *BiałKaz* K4; *CzechRozm* 165; Boć Bog wźywa poŝlugi obcych narodow ná ŝkaranie złoŝci ludu ŝwego. *ModrzBaz* 108v, 76v, 118, 132v; *CzechEp* 14, 61; *NiemObr* 160; *BielSen* 6; *GórnRozm* M4; *GórnTroas* 36; *OrzJan* 16; *GrabPospR* N2; *PowodPr* 5; *CzahTr* G3v; w obcy ŝię narod który was nienawidzi/ obroćicie/ iáko ŝię innym przydáło. *SkarKazSej* 674a.

»narody okoliczne« = *gentes de a. in circuitu Vulg, PolAnt* [szyk 7:7] (14): że ŝie poŝekáli wŝŝyŝthcy Narodowie okoliczni [*ut timerent universae gentes quae erant in circuitu nostro*]/ y prawie ŝtruchleli ŝami w ŝobie *Leop* 2.*Esdr* 6/16, *Ioel* 3/11, 12; Iudá wálczyć będfie przeciw Ieruzálem/ á bogáctwa wŝzythkich narodow okolicznych zgromadzone będą *BibRadz Zach* 14/14, *Deut* 13/7, *Iudic* 2/12, 2.*Esdr* 6/16, *Ioel* 3/12, I 461; *RejZwierc* 255, 267; *BudBib* b3, 2.*Esdr* 6/16; *StryjKron* 375.

»narod pogański« [szyk 26:10] (36): Tu prorok nárzeka ná nieálkę páńŝką iż ták dopuŝci rozmáitem národom pogáńŝkiem dręczyć lud iemu poruczony *RejPs* 123v, 33, 172, 172v; *LubPs* M4, M4v marg, Z3v, aa3v, gg4, gg5, gg6; *BibRadz* I 371b marg, II 24c marg, 42b marg; *BielKron* 414; *RejPos* 2v, 27, 197; *RejZwierc* 125v; Co teź nie moźe być iedno o ludzie Izráeŝkim rozumiano/ á nie o inŝyich Pogáńŝkich narodziech. *CzechRozm* 108v, 66, 79, 118; *KochPs* 94; Piotr S. naprzod od Páná Bogá ŝpráwiony/ począł narodom Pogáńŝkim Ewánielią roznoŝić *SkarŻyw* 536; *StryjKron* 300; *KochPieŝ* 50; Vźycz pokoiu nam: y ŝwiętyy zgody/ Niech ŝie nas boiá pogáńŝkie narody. *KochFrag* 29; *LatHar* 237, 348, 622; Narody Pogáńŝkie wieŝczkow y práktykarzow ŝlucháią. *PowodPr* 76, 13 [2 r.], 81; *SkarKaz* 2b.

»(po)graniczne narody« = *finitimae gentes, vicini populi Modrz* [szyk 5:3] (8): *LubPs* S3; *BibRadz* 2.*Esdr* 9/30; KRánáus Mácedońkie kłiáźę [...] wiodł walkę s pogránicznym narodem/ to iest/ z Illiryki y Tráeczamy. *BielKron* 100v, 293; *BudBib* 2.*Esdr* 9/30; Zwykli poŝpolicie pográniczni narodowie y Pánowie/ [...] ŝpolne przymierze miedzy ŝobą miewác *ModrzBaz* 102v, 75; *OrzJan* 51.

»postronny narod« = *aliena gens PolAnt, Vulg; exera natio, externus populus Modrz* [szyk 49:12] (61): bowiem oni [*Gotowie*] na on czás (iako y dzifia Tatarzy) rowni pŝom łowczym, poŝthronne narody gabaiąc łupili [*vicinas invadentes nationes molestabant*]. *MiechGlab* 35; *RejPs* 80v, 172v; *RejJóz*

Q2v; Dałeś nas za przypowieść w postronne narody *LubPs* M2, Nv [2 r.], P6 marg, S3, Yv; Bo thymi cząły za łalką Bożą/ tak łye rozumy rozkrzewiły w Polłfcze/ iż v postronnych Narodow/ mało ich trzebá żebráć. *GroicPorz* B4v; *RejWiz* A4v; A niechay narodowie wždy postronni znáią/ Iż POLACY nie Gęsi/ iż łwoy ięzyk máią. *RejFig* Ee4; *BibRadz* *4v, I 113d marg, *Deut* 28/32, 1.*Esdr* 3/3, 2.*Esdr* 10/28 (9); *RejPos* 312, 314v; *BielSat* G4, Hv; *RejZwierc* A2, A5v, 18, 125v, 187v (10); *BielSpr* 66; *BudBib* 2.*Esdr* 13/3, 3.*Esdr* 8/68[69], 69[71], 81[84], 6/2, 1.*Mach* 3/41, 2.*Mach* 4/35; á od postronnych narodow/ cokolwiek lepszego fię wam zda około żywności/ vbioru/ y ochędoftwá/ do tey Rzeczypołpolitey wnoście. *ModrzBaz* 143, 17, 22v, 28, 34v, 102 (10); *BielSen* 17; *GórnRozm* Lv; *PaprUp* C2; *ActReg* 75; *Foedera aut pacta*, álbo zmwowy/ y przymierza z postronnými narody wedle łpólnéy zgody Wárszáfkiéy ná potym żadné czynioné áni łtánowioné/ [...] bydź nie máią *SarnStat* 1022, 1012; *CzahTr* G2v.

»przyległe narody« (4): *SkarJedn* 306; włzytkim przyległym narodom łtráłznymi Tátarowie Prekopłcy być poczęli. *StryjKron* 722, 375; *PowodPr* 32.

»rozliczne, rozmaite, rozne narody« = *plurimae terrae Miech*; *mixtae gentes PolAnt*; *variae nationes, multi populi Modrz* [szyk 82:5] (42:41:7): Gdzież byli miełczczanie rozmagitego narodu kupczy [*varii mercatores*]/ niemczy/ włofzy/ franci *MiechGlab* 17, 51; Y ktemu dał iem wnet polieć rołkołłne krolełtwá rozlicznych narodow *RejPs* 156, 68, 74v, 97, 99v, 123v (14); *LubPs* M4, T2v, T3 marg, X3v marg; *BibRadz* 2.*Mach* 12/13; Po łmierci Filipowey były wielkie zámiełzánia zwłáfzczá w wołfce/ gdzye rozmáity narod był *BielKron* 123v; będąc między rozmaitym narodem rozmáitych łłow w łwoię mowę námiełzáli. *BielKron* 358v, 89, 249v, 269, 275v, 309 (11); Wodámi zówždy piłmo zowie rozmáitość ludzi ná łwiecie rozlicznych narodow. *RejAp* 14v, BB3, 30, 55, 68, 82 (20); *RejPos* 140v, 157v, 159v, 170v, 270v, [279]; *KwiatOpis* D; Pátrz widząc łwą nikczemnoáć czym to nádłtáwili/ Z rozmáitych narodow Turki poczynili. *RejZwierc* 242, 23v, 137v, 260v; *BielSpr* 52; [*lud krzełcijański*] po włzyłtkiey łzyrokości łwiátá w rozlicznych narodziech y ięzykách Pána Kryłtułá chwali y zbáwicielem łwoim názywa. *WujJudConf* 118, 136v; *RejPosWstaw* [143²]v; *BudBib* Ez 38/7[8], 8[9], 14[15], 2.*Mach* 12/12; *ModrzBaz* 17v, 25v, 114; *SkarJedn* 18; *KochPs* 135; Trogus Pompeius [...] ielzzcze przed národzeniem Páńłkim rozmáitych narodow dzieie piłál *StryjKron* 95, 16, 31, 61, 95, 340, 390, 457; *KochProp* 7; *ActReg* 8; Conuenae – Lud zrozmaitech narodow do miełzkania zebrany. *Calep* 256a; *LatHar* 364; *WujNT* 784; *SarnStat* 1027.

»narod (sobie) spólny« [szyk 2:1] (3): *BielKron* 39; *SarnStat* 1025; Gdy był pytány [*Tymon filozof*]/ czemu takim łkażcą ielł narodu łobie łpólnego? Odpowiedział: Złych ludzi nienawidzę/ iż złymi łą *PowodPr* 66.

»społeczność wszystkich narodow« (1): przekłety ielł/ ktorykolwiek okázuie y záleca kołciól kędy indzie/ á nie w łpołeczności włzytkich narodow. *WujNT* 297.

»sprzyjacielenie narodow« (1): *Gentilitas* – Zprzi iaczielenię narodow. *Calep* 452a.

»stary narod« = *tubylcy* (1): Tę ziemię Milią pierwey zwano/ ále dziś ná wiele części rołtárgnioná/ [...] w ktorych nie máłz łtárego narodu iedno przychodniowie. *BielKron* 275.

»stolica i głowa narodu« (1): łamo Miáłto Moskwa przedtym niebyło Stolicą y głową narodu tego/ włzákże [...] imię Moskiewskiego narodu było znáczne łistorikom łtárodawnym *StryjKron* 91.

»narody świata, ziemi, ziemskie, na świecie, na ziemi« = *gentes terrae Vulg, PolAnt; populus terrae PolAnt (12:5:5:1:1)*: A tak y ią pilności przyłożę aby tá iego łroga łpráwiedliwołć była oznaczoną dzifiefłem národóm łwiátá *RejPs* 110v; *Diar* 73; *Leop* 3.*Esdr* 5/72; A mowili przeciw Bogu Ierolimłkiemu/ iáko przeciw Bogóm narodów łiemłkich robołcie rąk ludzkich. *BibRadz* 2.*Par* 32/19, 2.*Par* 13/9, 32/17; iž tego Páná vřrzy kázde oko/ y kázdy narod łwiátá tego *RejAp* 9v, 68, 102v, 106v, 108v, 119, 142; *RejPos* 158v, 175, 244, 262, 284v, 315, 319; *RejZwierc* 257; *BudBib* 3.*Esdr* 8/68[69], 69[71]; *SkarŻyw* 557.

»upadek, zguba narodu« = *deiectio populi PolAnt; pernicies nationis Modrz (3:1)*: *RejPos* 29; oná łwięta páni vdála łie ná płáčliwie modłithwy y ze włzytkim dworem łwoim do Páná łwego/ widzác iuž bliłkie zginienie á vpadek narodu łwego *RejZwierc* 201; *BudBib* 1.*Mach* 3/43; *ModrzBaz* 144v.

»waleczny narod« = *bellicosa natio Mącz [szyk 3:1] (4)*: Niemcy/ chocia ten národ nigdy waleczny niebył/ thák o łobie nápiłáli/ iž włzytkę Europę rozplódzili łwoim narodem *BielKron* 337v; *Mącz* 24a; *KochPs* 209; *KochProp* 12.

»narod (tak) wielki« = *gens magna PolAnt [szyk 7:6] (13)*: *BibRadz* 4.*Esdr* 3/12, 9/21; *KuczbKat* 265; *BudBib* *Gen* 17/20, *Ier* 6/22; *SkarJedn* 308; SŁawá y łwiatłóć wielkich narodów/ Czełkiego/ Polłkiełkiego [!]/ Węgiełkiego/ przénachwálebniefzy mąłz/ Kápłan/ y męczennik Chryłtułow Woyłcieł *SkarŻyw* 352; [*narody sarmatskie*] z máłych początków w tak wielkie narody y łzerokóć pánowania vrołli. *StryjKron* 86; *CzechEp* 113; *OrzJan* 13, 16; *SkarKaz*)(2; *GosłCast* 14.

»wolny narod« (2): zadnego Dziedzictwa niemamy. ani my ani nikt miec nie móże, nád tak wolnym narodem, ktory łobie wolnie Pany zawsze obierał *ActReg* 43, 32.

»wszystkie (a. wsze) narody (a. wszyscy narodowie) świata, ziemie, ziemskie, na ziemi; narody wszego łwiata, wszej ziemie« = (*omnes*) *gentes terrae Vulg PolAnt; cuncti populi terrae Vulg; omnes a. univērsi populi terrae, omnes gentes mundi PolAnt [szyk zmienny] (56:14:13:3;2:1)*: oko iego [*Pana*] zázwdy przery włłfytki národy łwiátá *RejPs* 95, 72v, 145, 154; *MurzNT* *Luc* 12/30; *KromRozm* II i3; Czyniłz to przeciw włzemu narodowi łwiátá/ Iž ołobę opułzczałz pyękniefzáz nád kwiátá *BielKom* E5; *LubPs* B2, F, F2v, bb3; *KrowObr* 19v, 82v; zálz niewiefcie com ia poczynił y oycowie moi/ włłfem narodóm łiemłkim? *Leop* 2.*Par* 32/13, *Gen* 26/4, *Ier* 33/9; A vbłogolławione będą w twoim plemieniu narody wizytki ná łziemi/ przetho żeł był połłufznym głółowi moiemu. *BibRadz* *Gen* 22/18, *Gen* 18/18, *Deut* 28/10, 3.*Reg* 8/43, 53, 60, 2.*Par* 32/13; *BielKron* 14v; A będą nárzekác nád nim włzyłcy narodowie ziemie *RejAp* 7v, 31v, 33v, 100v, 122v, 142v, 162; wzbudzę tákie pokolenie z narodu twego/ w ktorym będą vbłogolławieni włzyłcy narodowie łwiátá. *RejPos* 297v, 12v, 16, 58, 80, 104v (35); *RejZwierc* 259v; *BudBib* 2.*Par* 6/33; Iezus [*miał*] nád włzyłtkimi narody łiemłkiemi/ y moc y zwierzchnóć/ ná niebie y ná łziemi. *CzechRozm* 106v, 44v, 45, 74v, 132v, 168, 180; *SkarJedn* 25; Przetož té iefłcze przyidą łátá/ Ze łię narody włzého łwiátá Wyznáią łwoim łtworzyłciem *KochPs* 129, 25; *SkarŻyw* [282], 347; *CzechEp* 201; *KochWr* 19; *WujNT* *Matth* 24/30, s. 397, 453, *Act* 3/25; [*Pan pokarał Żydów*] w gniewie łwoim/ iž oddalił od nich krołłstwo łwoie/ á przeniółł ie do narodów włzey ziemie *SkarKaz* 275b, 517a; *GosłCast* 14.

»zgrupowanie narodow« (1): A którą inszą rozumiesz być przyczynę tego/ że [!] Concilium ábo zgrupowanie wiela postronnych narodow [*conventus exterarum nationum*] dla wgodny wiary wczynione/ do żadnego skutku aż do tego czasu nieprzyšli *ModrzBaz* 17.

»ziemia narodu« = *terra gentium PolAnt* (3): *LubPs* gg4; Pan Bog niebiełki który mię wywiodł z domu oycá mego/ y z ziemi narodu mego *BibRadz Gen* 24/7, *Eccli* 39/5.

»zwierzchność, panowanie nad narody« [*szyk* 5:1] (4:2): Da krolowi swemu moc rofkázowanie/ Nád wżemi narody sławne pánowanie *LubPs* hh2v; *RejAp* 32, 32v; *CzechRozm* 169 [2 r.]; ci/ którzy aż do końca/ to iełt aż do śmierci/ zachowali wołá y rofkázanie Pánłkie/ máią zwierzchność nád narodámi [*potestatem super gentes Apoc* 26/2]/ y páłá y rządzą ludzie łalká żelázną *WujNT* 845.

Zestawienie: »Rzeczpospolita Obojga Narodow« = *Polska i Litwa po unii* (5): [*hetman polski i litewski ustąpić mają jeden drugiemu władzej*] iáko *necessitas* łpolnéy Rzeczypołpolitéy oboygá narodów okaże. *SarnStat* 426 [*idem* 1205], 426, 1019, 1204, 1205.

Szeregi: »bracia i (a) n(a)rod« = *gens et fratres Vulg, PolAnt* [*szyk* 4:2] (6): Proroká z twego Narodu y z bráci twoiey iáko mnie/ zbudzi thobie Pan Bog twoy *Leop Deut* 18/15; *BibRadz 1.Mach* 10/5; Y pokušilem fie o to/ ácz z wielkim postráchem/ ábych też tho Polłkim ięzykiem/ [...] Bráciey swoiey á Narodowi swemu ná pámięć zołtawił. *RejAp* AA4; *RejZwierc* A2v; *SkarŻyw* 484; *SkarKazSej* 670a.

»narod, (i) człowiek« = *gens et homo PolAnt* [*szyk* 1:1] (2): *BibRadz Iob* 34/29; Ciebie [*Maryję*] czcić będzie człowiek/ y cięfzyć fie tobá Włzelki naród *SiebRozmyśl* F2v.

»narod, horda« (1): Zaden narod/ żadna hordá/ á snadź y Cygánłka/ nie iełt w tákiey niedbáłości/ á snadź iełt w lepłzym opátrzeniu/ niźli tak sławne á zacne tho páńłtwo náłze. *RejZwierc* 185v.

»narod i (a)l)bo, takież) język« = *lingua aut natio Modrz* [*szyk* 23:9] (32): *LibMal* 1548/144v; *KromRozm I* D3v; *KromRozm III* Q3; *RejWiz* A5; wytrácił wizytki Bogi oney ziemi/ iżby tak wżyłey oni ludzie chwalili łámego Nabuchodonozorá á wżytki ięzyki y narody [*omnes lingua et tribus*] wyznáwali go być zá Bogá. *BibRadz Iudith* 3/11; WAndálitowie ktorego narodu/ thakież ięzyká byli: niemogá fie náto wżytcy Hiłtorykowie zgodzić *BielKron* 336v, 336, 336v, 337 [3 r.]; *RejAp* 108v; *GórnDworz* F4v [2 r.]; [*Pan Bóg*] wżemi narody y ięzyki wedle woley swoiey łzáfuye *RejPos* A3, A3; *WujJudConf* 118; *ModrzBaz* 114; iłz to iełt nieomyłny znak Košciolá Bożego tá to powłzechność/ y zezwolenie iednołtáyne narodow y ięzykow wżytkich. *SkarJedn* 25, 10, 18, 25, 173, 224, 313; *SkarŻyw* 364; *StryjKron* 577; Gdyź nie małz te^{go} narodu y tego ięzyká/ nád którymby niebo rozpołtárte być miało *CzechEp* 167; *WujNT* 392, 515; *SkarKazSej* 672b, 673b *marg.* [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 18 r.].

»kraina (a. kraj, a. strona), (i, albo, a) narod« = *provincia et populis PolAnt* [*szyk* 7:1] (8): *KromRozm III* O8v, Q3v; *RejPos* 222; *RejZwierc* 23v; y nápiłano iáko Háman rofkázal [...] do káźdey kráiny iey piłmem/ tákże y do káźdego narodu ięzykiem iego *BudBib Esth* 3/12; [*košciól*] miał fie rozłzerzyć y rozniešć po wżytkich kráinách y narodziech. *WujNT* 297, 397, 525.

»narod i krew« (2): to iełt Státuty przodków náłzych opátrzone/ áby ludzie narodu prołtęgo do głównych Košciolów dawáni nie byli/ tylko ludzie narodu y krwi Polłkiey [*homines ex genere alias ordine Nobilitatis gentis Polonicae Jan Stat* 199] *SarnStat* 180 [*idem*] 197.

»krolowie (a. książęta), (i, a) narod(y) (a. narodowie)« = *gentes et reges Vulg, PolAnt* [szyk 11:9] (20): zrzekli się mocnym w pewnieniu/ krolowie wślyscy Tyrłscy y Pálestynscy y ini wślyscy národowie miełzkájący po rozlicznych kráynach. *RejPs* 124; *KromRozm III* E2; Wślyscy krolowye zyemye będą go chwalili/ A wślyscy narodowye będą mu łúżyli [*adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei. Vulg Ps* 71/11] *LubPs* Q4, T3; *KrowObr* 19v; *Leop Apoc* 18/3, 21/24; A rozmnożę cię bárzo wielce/ á národy y Krolowie z ciebie wynidą. *BibRadz Gen* 17/6, *Is* 41/2, *Ier* 25/14; *OrzRozm P4*; *RejAp* 26v; *GórnDworz* B7; *BudBib Bar* 6/49[50]; *SkarŻyw* 285; *StryjKron* 36; Gdy się narodowie zbiorą póspółu: á Krolowie áby łúżyli Pánu. *LatHar* 168, 167; *SkarKaz* 516b; *CzahTr* F2v.

»[nie] narod, (i, abo, ani) królestwo« = *gens, (et) regnum PolAnt, Vulg* [szyk 33:6] (39); BOze [...] ktoremu dany są wślytki zwierzchnoſci nad wślemi królestwy y nad wślemi národy *RejPs* 109v; powitanie národ przeciwko narodowi i królestwo przeciwko królestwu *MurzNT Matth* 24/7; *LubPs* Y, Y3; *Leop 3.Reg* 18/10 [2 r.], *Ez* 37/22; *BibRadz 2.Par* 32/15; *GórnDworz* Z6v; *RejPos* 158; *RejZwierc* 184, 189v [2 r.], 257v; *BudBib b2v*, *Ier* 25/14; *BudNT Mar* 13/8 [2 r.]; *SkarJedn* 166, 306; *OrzJan* 9 [2 r.], 13, 17, 30, 107; *WujNT Matth* 24/7 [2 r.], *Mar* 13/8 [2 r.], *Luc* 21/10 [2 r.], s. 564; Pierwíza tedy przyczyną vpadku królestw ábo narodow ieſt/ nie wdzięcznoſć ku Bogu ſtworzyćielowi y odkupićielowi ſwemu. *PowodPr* 17, 14, 31; *SkarKaz*)(3v; *SkarKazSej* 707b.

»lud, (i, a) narod« = *populus, gens Vulg, PolAnt; populum et natio PolAnt* [szyk 19:14] (33): Gdy się tam więc lud y národy thak rozmnożyli [*ex multiplicatione hominum et genealogiarum*], iż Kroacia, Dalmatia y Sławonia ziemie ciałne były ku mieſzkaniu. [...] wyſzli *MiechGlab* 42; *RejPs* 48, 172; *KromRozm III* G5; *Diar* 22; *LubPs* G4v, R4v, Ff3; Náklóńcie wſzu wſzyſey/ kthorzy maćie pod ſwą mocą wielkoſć ludu/ á kochaćie ſye w narodziech *GroicPorz* ppv; Ná on čás/ będzie przynóſon dar Pánu zaſtępow/ od ludu oderwánego y roſtárgnionego: od ludu ſtráſnego/ po którym niebył inny/ od narodu czekájącego [*a popnuo divulso ... a populo terribili ... a gente expectante*] *Leop Is* 18/7, *1.Par* 17/21, *Is* 18/2 [2 r.], 42/6; *BibRadz Sap* 3/8, *Is* 18/2, *4.Esdr* 3/12; *BielKron* 93v, 268; *KuczbKat* 265; *BudBib Sap* 8/14; *BudNT Ioann* 11/50; *CzechRozm* 53v; *SkarŻyw* 113, 490; Gdzie ten lud/ gdzie ten národ/ choć ná ſwiátá kráiu? *GórnTroas* 71; *LatHar* 38, 237; *WujNT Ioann* 11/50; *PowodPr* 8; Władnąć małz ławą Władzyłáwie/ áby ią z narodem y ludem twoim podnioſł/ á poniżoną podwyſzył. *SkarKaz*)(4, 578b; *SkarKazSej* 703a.

»(nie tylko) ludzie, (i, a, ale i) národy« = *populus et nationes Vulg, Modrz; populus et gentes Vulg, PolAnt; homines et nationes Modrz* [szyk 23:5] (28): *KromRozm III* G3v; *KrowObr* 48v; Będę się [lege: cię] wyznawał między ludzmi Pánie: y będąc ſpiewał między národy *Leop Ps* 107/4, *Ps* 66/5, *Prov* 14/34, *Sap* 3/8, *Is* 2/4; ludzie pracować będą dla ognia/ á narodowie dármo się vpracuią. *BibRadz Hab* 2/13; *BielKron* 14v; *Mącz* 339a; Abowiem ia ciebie záwždy wyrwę z ludzi y z narodow do kthorych cie poſyłam *RejAp* 166v, BB2, 85v, 106v; *RejPos* 229v; Bijáci też Herkules dziwne ludzi/ dziwne národy/ á nákoniec ſ ſmoki y ze lwy się łamał/ á gdzieſz ieſt? *RejZwierc* 166; *BudBib Ps* 46/3[4], *Is* 49/22, *Ier* 51/58; *CzechRozm* 66; Vroſły potym woyny między ludzmi y národy *ModrzBaz* 102, 118; *SkarJedn* 80; *SkarŻyw* 285;453, 615, 885; *SkarKazSej* 657b.

»narod, miasto« (2): Siłá narodów/ siłá miał wywrócił ſławnych/ á możné króle mieczem ſkrócił. *KochPs* 198, 201.

»(ani) miejsce i (ani, abo) narod« = *locus et gens PolAnt*, *Vulg* [szyk 5:1] (6): Zadney roznice ná potym áni miedzy mieyfcy/ áni miedzy narody nie będzie/ ále ná wżelkich mieyfćách Bogá chwalić będą. *BibRadz* II 52b *marg*; *KuczKbKat* 380; *BudBib Ier* 29/14; *WujNT* 318, *Ioann* 11/48; *PowodPr* 32.

»mieszkanie i narod« (1): Pan chciał to okázác iz fie iemu tákie miefzkánie y táki narod nigdy nie podoba *RejPos* 42.

»narod i mowa« (2): A gdy w tych kráioch ofiedli gdzie dziś fą/ pomieszáli narod y mowę z Rufią *BielKron* 358v [idem] *StryjKron* 46.

»nacyja, (a) narod« (2): *Intestinum belium*, *Domowa woyná*/ gdy która nácio á naród fám przeciw fobie walczi. *Mącz* 173b; *Calep* 688b.

»narod albo obywatele« (1): Wywiodfzy tedy Zydy s fwoich kráin *Sálmánázár*/ przywiodł iny naród rozmáity álbo obywátele do Zydowfkich kráin *BielKron* 89.

»ojczyzna i narod« [szyk 2:1] (3): *RejAp* AA3v; *GrabPospR* M; Kto głowie moiey doda wody/ y źrzodło łez oczom moim: ábych we dnie y w nocy oplákał/ pobite oyczyzny y narodu mego? *SkarKazSej* 706a.

»osoba i narod« (1): A wiewa ofob y wiewa narodow z áwżdy z náwroceniem czekáło fwięte Boftwo iego. *RejPos* 195v.

»państwo i (a) narod; państwo z narodem« [szyk 3:1] (3:1): *KromRozm I E3v*; *StryjKron* 56; *Koroná Polfka* y *Wielkie Księftwo Litewskie* ieft [...] iedná fópna Rzeczpóspolita która fie ze dwu Pańftw y *Narodów* w ieden lud zniofłá y fpoifá. *SarnStat* 1020, 1207.

»narod, (i) plemię« [szyk 1:1] (2): *OrzQuin* Z4; *Wżelki naród/ wżelkie plemię/ Coście wkrąg obfiedli źiemię/ Páná z chęćią wyznawayćie* *KochPs* 177.

»poddani a narod« (1): *W.K.M.* rozmiłowawfzy fie tych tho poddánych fwoich/ á tego to narodu włáfneho fwego/ [...] rozmiłuielz fie y thego ięzyká fwego przyrodzonego *RejPos* A3.

»narod, (a nie) poganie« [szyk 3:3] (6): *PRzecźze fie thák zburzyli pogáni w frogości/ A narodowie wżyfcy zmyfłáli próżności* *LubPs* [B2], M4v; *RejPos* 206, 305; *My z narodu Zydowie/ á nie z Pogánow grzeźnicy* [*Nos natura Iudaei, et non ex gentibus peccatores*]. *WujNT Gal* 2/15, *2.Cor* 11/26.

»narod i z przełożonemi swemi« (1): iz by fie ftáli niewdzięcznymi á práwie bez w fwey [!] powági wewfłech národziech y fprzełożonemi fwemi *RejPs* 161.

»ludzki rodzaj i narod« (1): *CHwalćie zwirzchność páńfká wfłyfci ludzcy rodzáiowie/ y inni národowie pogánfcy chwalćie fwięte imię iego* [*Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum, omnes populi* *Vulg Ps* 116/1]. *RejPs* 172v.

»rzeczpospolita i narod« (1): Czy będzie kto [...] ktoryby ná te ták zacne ozdoby Rzeczypósp. y narodu náfzego/ tego kęfá máiętności fwey wdźielić záłował? *GrabPospR* N2.

»stan i (a) narod« [szyk 6:2] (8): Pan *Kryftus*/ nie do iednego narodu/ álbo ftanu mowi/ nie do *Mnichow*/ ále do wżyfłkich ludzi *KrowObr* 141; *RejAp* 184v; *RejPos* 29, 273; *RejZwierc* 137v; *CzechRozm* 108v, 114; *SarnStat* 1027.

»narod i świat« [szyk 2:2] (4): *RejPos* 22v; *RejZwierc* 260v; *Zem ia bóg: naród mię wżelki/ Y świat wyzna/ iáko wielki.* *KochPs* 69; *SkarKaz* 311a.

»wszystkie (a. wsze) narody i (wszystkie) wieki, wsze narody i czasy, ani [= *nie*] jeden naród, ani też jeden wiek« [szyk 6:2] (6:1:1): *KromRozm II* k2v, 1v, t; Co y Concilia/ nie tylko pofttronne łácinfskye y Greckye/ y wlflech yákmyarz narodow/ y czáfow/ ále y powfífchne ftáre y nowe yednoftáyne wyznawáya. *KromRozm III* P3, B3v; A miłofierdzie iego od narodu do narodow [*a progenie in progenies*]/ (*marg*) [...] to ieft ná wfytkie narody, ábo ná wieki. Hebr. (-) boiácytm fię iego. *WujNT Luc* 1/50, s. 248, 509.

»ziemia, (i, a) naród« = *gens, terra Vulg; terra et populus PolAnt* [szyk 11:6] (17): *RejPs* 203v; *LubPs* M4; *Leop 2.Par* 32/13; *BibRadz Is* 60/2, *Ez* 34/13; káżdá zyemiá y narodow wiele żádáli widzyeć twarz álbo oblicze Sálomonowe y fłyżeć mądrość iego *BielKron* 78; *RejPos* 35v; *BudBib Ex* 34/10, *4.Reg* 19/17, *Ez* 34/13, *BiałKaz* K4; ná ich mieyfća Litwá przyfzłá z Xiążęciem fwym Litaon álbo Litwon/ od ktorego tę Ziemię y narod Litwá zowá. *StrykKron* 46, 86; *GórnRozm* E2; zeby własná potrzebá ziemi swej y narodu swego zabawieni byli *ActReg* 64; *SarnStat* 1021; *PowodPr* 29.

a. Wierni, wyznawcy Boga (13) :

Wyrażenia: »narod boży« = *genus Dei Vulg* (3): Aták będąc narodem Bożym/ niemamy mnimáć/ by to co ieft Bog/ złotu ábo fbrebu/ [...] podobno było. *Leop Act* 17/29; *BiałKat* 46v; *WujNT Act* 17/29.

»narod święty« = *sancta PolAnt, Vulg* (5): Y będziecie v mnie kroleftwem káplánfskim/ á narodem fwiętytm/ A tyć fą fłowá ktore ty opowiefz Izráelitom. *BibRadz Ex* 19/6, I 88c *marg*; *CzechRozm* 249v; Lecz wy iefteście rodzáiem wybranym/ krolewfskim káplánftwem/ narodem fwiętytm/ ludem nábytytm *WujNT 1.Petr* 2/9; *PowodPr* 16.

»narod wiernych« (1): O czyftym narodzie wiernych. *BibRadz Sap* 4 *arg*.

»narod wybrany, obrany« (3:1): *CzechRozm* 249v; iefteś mi narod obrany [*genus electum Vulg 1.Petr* 2/9]/ krolewfskie káplánftwo/ lud święty/ lud zákupiony *SkarŻyw* 3 [*przekład tego samego tekstu CzechRozm, LatHar*]; *LatHar* 566; Choć [...] Noc z ćiemnościami przychadza/ Narodowi wybránemu Niech wátpienie nie przezfkadza Smiele vfác Pánu fwemu. *SzarzRyt* B2.

4. Ludzie, społeczność ludzka; człowiek; gens, natio Vulg, PolAnt; generatio Vulg; populus PolAnt (187) : áceś nam dał krolá nieskończonogo á nieták krotko trwáiącego iáko yni národowye á wffákoż ieffcze przyłoż lat co nawięcey ku látom iego *RejPs* 89v; WSzytek národ ná ziemi miefzkaíacy dáwáy chwałę pánu fwemu *RejPs* 146; [*Pan obietnice dzierży*] nietylko iednemu národowi ále y wffem yle komu iáka godnoć przyfłufie. *RejPs* 146v; Vpomina prorok ták ftany fwiętych iáko y inych wffitkich národow/ áby fie wdáli wchwałę pánfką *RejPs* 217, 32v, 42v, 76, 93v, 105 (12); *KromRozm III* Nv; Trepká ná to wffytko wyodł fyny Páná Poznánfskyego nyebofćczyká/ człoweká myędzy narody záwołánego. *GliczKsiąż* L6v; A zeydá fie narodowie do ciebie w gromáde/ Gdy zácznysz przeciw złoŃnikom Pánye twoyę rádę *LubPs* B6; Nych znáya narodowye krewkość cyálá fwego *LubPs* C2; IŃcyeć teftámentu fwego wycźnye nye zábaczył/ Słowá co tyfýac narodom mocnye przyrzec raczył *LubPs* X6v, D2 [2 r.], Ev, E2, F4, O3 [2 r.] (25); *KrowObr* A3v, 66, 147; Bo żadnego narodu nie máfz fzkodliwzfego/ Iedno co ták ponuro chodzi iáko pfiego. *RejWiz* 77v; Ńmierci rozliczne/ Ták hániebnie morduiá ty narody fliczne. *RejWiz* 86, 1v, 38, 50v, 59v, 69v (11); A fynowie cudzołózników/ w wynifćzeniu będą/ [...] Bo złoŃliwe Narody [*Nationes enim iniquae*]/ okrutnego

lą fkończenia. *Leop Sap* 3/19; POchlebniká máluia/ á on Ráká dzyerzy/ Gdyż ten narod pochlebny/ fínadz káždego mierzi. *RejZwierz* 116, 82; Narodowie nagle pomrą/ á o pułnocy wzrúzeni będą *BibRadz Iob* 34/20; ty y narodow wiele z tobą ieżdżących ná koniech/ z wielkim poczthem/ á niezliczonym woýłkiem. *BibRadz Ez* 38/15, *Is* 25/6, 41/1, *Ioel* 3/12, 2/8, 4.*Esdr* 6/48 (12); tylko vpadłzy ná koláná fwoie/ ták iákochmy powinni/ s tymi narody fwiętami [...] dawaymy wieczną czeń á chwałę iemu *RejAp* 130, 103v, 106, 118v, 164v, 185, 186; [cesarz] rokazał áby byli popifáni głowami fwemi wżycj narodowie káždy w powiecie swoim *RejPos* 18v; Pánu fie fláchetny narod závády podoba. *RejPos* 42 *marg*; mychmy [...] ociążywży go [*baranka świętego*] grzechy fwoiemi/ puściliłmy go ná frogą pułzczą/ to ieft/ miedzy narod złościwy á fwowolny. *RejPos* 103, 52v, 53v, 56, 67, 102 [2 r.] (13); [*Syna Bożego pismo zowie*] narodem fprawiedliwym *BiałKat* a4; á wżakoż iuz ftan narodu połpolitego/ thák mi fie zda/ iż ieft włánie ná czerzy części rozdzielony/ tho ieft/ ftan małżeńki/ ftan wdowi/ ftan dziewięzy/ á czwarthy ftan bezzakonny á fobie wolny. *RejZwierc* 30, 34v, 49, 61v, 95v, 220v (13); od oblicza twego narodowie drżeli. *BudBib Is* 64/1[2], *Is* 29/7, 8, 40/17, *Ez* 38/5[6], *Zach* 2/11 (10); *Strum* I4; *CzechRozm* 222v, 259; *PapRpan* Ff; ták mowi Páweł święty o Chrześciánách onych pirwzych: miedzy złym narodem y fkáżonym powiáda/ świećicie iáko fłonce y mieśiác świátu *SkarJedn* 12; A ty niewdzięczne y odstępane Narody potráci/ y ofadzi fwoię winnicę innemi *SkarJedn* 384; *Oczko* 18v; Aby nie byli oycem podobni/ fpórnemu Narodowi *KochPs* 115, 172; *SkarŻyw* 114, 328, [407], 520, 589, 601; *NiemObr* 5, 160; Nie mogła dáleý zmiefzkác z narodem okrutnym Święta pánná: lecz poźłá w niebo lotem chutnym. *KochPhaen* 6, 5; Iákie ftoie Sláchćianek/ iákie płochych ludzi/ Zyd/ Włószek/ chytry narod pieniądze z nich łudzi. *BielRozm* 5; *GrabowSet* I; Weyźrzy Pánie ná płałzcz/ ktory w ręce cudzołożnego narodu/ fwowolney oney Murzynki/ ten wtydliwy młodzieniec zoftáwił. *LatHar* 271; Wyzwolcie fie od te⁸⁰ narodu przewrotnego [*a generatione ista prava*]. (*marg*) odłączcie fię od tych ktorzy nie wierzą w Chriftuá. (-). *WujNT Act* 2/40, *Apoc* 20/3, *Philipp* 2/15, *Mar* 8/38; *PowodPr* 30; *KlonFlis* D; *KlonWor* 18; NARodzie głupią mądrością chłubliwy/ Y błędóm zmyślnym wierzyć vporczywy/ Mnoftwem gwiazd ślicznych niebo ozdorbione Obacz/ á fmyłły wždy oświeć zaćmione. *SzarcRyt* A3.

W połączeniu szeregowym (1): krolowie/ kfiążetá/ bogacze/ y infzy narodowie á przełożeni fwiátá tego/ biegáli/ vciekáli/ kryli fie w fkálách á w opokach/ fzukáiąc iákiego ráthunku *RejAp* 64.

W porównaniu (1): Narod, iáko dzicz, záváże piłku [*errata zmienia: pyłku*] otwartego. *CiekPotr* 19.

Wyrażenia: »narod chrześcijánski« [*szyk 6:1*] (7): éi krztem wzgárdźiii/ ktorým fye pokrzcil wżytek narod Krzełćiánki/ ktorzy Mfzą báłwochwálftwem zową *OrzList* e, e3v; *RejPos* 49; *SkarJedn* 325; *LatHar* 231; *WujNT* 619; Ieft ták/ iż piánemu o tákich fádách práwu v Moyzelzá nie podległ Chrześcijánski narod *SkarKaz* 315b.

»gruby narod« (2): Lecż owá wolność/ w ktorey fię zámyka zápálczywa chęć wżytko czynić cokolwiek fię podoba/ ledwie w ktorem nagrubźzem narodzie mieyfce ma [*in ulla barbaria locum habet*] *ModrzBaz* 72v, 88v.

»narod ludu« (7): Także z tego kąta powftawali y po dzisdzien powftawaią narodowie ludu okrutnego [*nationes rigidae*], infze ludzie záváże gabaiąc *MiechGlab* 36; *RejPs* 193, 219; Z tey

Duńskiey ziemie narod ludu niemály wyfzedł *BielKron* 292v, 294; A tu napirwey vważać mamy/ iáko fie Pan nálz rofkochawa w thym narodzie ludu swoiego *RejPos* 61v, 87.

»młody narod« (1): Bo wśytki młode narody/ Máią brác s ftárszych powody *BielKom* E4.

»ociec wiela (a. wiele, a. wielu) narodow« = *pater multarum gentium Miech, Vulg; pater multitudinis gentium PolAnt (o Abrahamie) (13): MiechGlab *6, 21; Iuż imię twoie niebędzie więcey Abram/ ále będziefz nazywan Abráhám/ ábowiemem cię poftánowił oycem wiela narodow. BibRadz Gen 17/5, Gen 17/3; Abráhám ieft wielki óciec wielu narodow/ ktoremu żaden nálezion nie ieft rowien wślawie. BudBib Eccli 44/19; CzechRozm 74v, 75; SkarŻyw 285; Drudzy łepak inśzy á bárzo potworny wykret wymyślili: Pierwey niżli Abráhám będzie Abráhámem/ to ieft oycem wiela narodow/ ia ieftem. WujNT 342, 342, Rom 4/17, 18, k. Xxxxxx.*

»narod obojga pogłowia« = *mężczyźni i kobiety (1): S ktorey Bulgáryey rużywśzy fie lud ze wśytkim narodem oboygá pogłowia/ [...] przyśzli nád morze ktore zowiemy Pontus Euxinus BielKron 170v.*

»śmiertelny narod« (1): A śmiertelné narody gromu fyę lękáią. *KochProp* 14.

»narod ziemski« (1): [Bóg] Wziął ná fie ciáło á wnet przez żywot pánieńki Przeszedśzy/ bronić począł narod ziemski. *WitosłLut* A6v.

»narod zmijow, jaszczorczy« = *progenies viperarum Vulg (4:4): A pan Kryftus iáko ie [niepobożnych i przewrotnych ludzi] zowie y Apoftołowie iego fluchay? [...] flupy y groby pobieláne/ narod zmiowy álbo iáfztzorczy KrowObr C3; BielKron 137v; RejPos 9, 37; CzechRozm 257v; Rodzáiu iáfzczorczy (marg) Narodzie zmiow. (-)/ iáko możecie dobre rzeczy mowić/ będąc złymi? WujNT Matth 12/34, s. 10 marg.*

Szeregi: »narody i biały głowy« (1): [obrzezanie Abramowi i jego męskim potomkom przykazane było] A ták inne narody y byały głowy żydowłkye nye były ná nye powinny. *KromRozm II* k4v.

»narod i gmin« (1): tym iednym słowem SZLACHTA/ wśyftek Narod y Gmin Polłkiego Rycérftwá fyę zámýka. *OrzQuin* Q3.

»narod, (i) synowie« [szyk 1:1] (2): *SkarŻyw* 111; Tobie Chryfte Pánie ofiarę czći y chwały oddawamy/ zá wielkość dobrotliwości twoiey/ ktorąś vkazał nam narodowi złemu/ fynom złośliwy^m *LatHar* 99.

5. Rodzaj, gatunek; genus *Vulg, Modrz, JanStat (523)* : kazał [Bóg w Egipcie] pomorzyć wśyftko káżdego narodu co fie kolwiek było napierwey vrodziło *RejPs* 201v; BOże ojczę wśfech narodow ftworzenia twoiego/ Rácz obáczyc do ległóci człówieká wśfelkiego *MrowPieś* A4v [*idem ArtKanc* N12]; *LubPs* N3; *RejWiz* 38v, 116v; Y wypuściłá ziemiá trawę zieloną y dáiącą nafienie podług narodu swoiego [*iuxta genus suum*] *Leop Gen* 1/12; Niechay wywiedzye ziemiá duŕze żywiące w národzie swoim/ bydło/ czołgáiące fie robáctwo/ y Beśtyie/ to ieft gádzinę ziemną według oŕob swoich *Leop Gen* 1/24, *Gen* 1/11, 21, 7/14, 8/19; Stánął potym okręt ná gorze w Armeniey/ s ktorego záfię Noách zwypuśzczał żywy narod ku rośpłodzeniu. *BielKron* 5v; ten dziwny narod [*satyry, celenofagi, cyklopes, troglodite ...*] po potopie fie od ludzi niektory wyrodził/ niektórzy teŕ od źwirzát/ niektory z morłkich ryb. *BielKron* 8; [Azyja] ma w łobie wielkie y rozmáite bogáctwá/ mocne á nie zwalczone kroleŕtwá/ gory/ rzeki niezmierne/ ludzi/ źwirzát rozmáity narod *BielKron* 263v,

30v, 269v, 451; iż gdy iuż ták był przez ten thák márny vpadek wzgárdził Pan tego ták nędznego człowieká/ y wżytek naród iego *RejPos* 102; Pátrzayże tu moy miły Krześciánki brácie/ iż thu Pan temu kochániu fwemu/ á themu wdzyęcznemu narodowi fwemu człowieká nędznego/ rozną fwiátłość ku pocielze iemu/ podawác raczy *RejPos* 337, 53, 191v, 205v; *RejPosWiecz*² 92v; Dwa narody z Iádámá/ ieden świecki y ludzki/ drugi duchowny y niebiełki *SkarŻyw* 268, 268 [3 r.]; *ArtKanc* N12; [*Jakub i Ezau*] ielzcze w żywoćie mátki fwey Rebeki z łobą walczyli: czym według Páwła S. znaczyli dwoy przeciwny naród/ to ielt ludu Bożego/ á Pogáńłtwá *PowodPr* 13, *SkarKazSej* 706b; Bowiem tákich Iudałzow łą cztery narody, Choćia nie wżyfcy máią płomieniłte brody. *KlonWor* **.

Wyrażenia: »boski, boży naród« (3:1): (*nagi*) *Bachus*. (-) *Yam* ielt człowiek fprawiedliwy/ *Towárzyfki* nie zwádlivy/ *Z* dawna boskyego narodu *BielKom* E7; *BielKron* 441; *Theotocos*. Boży naród álbo z bogá narodzony. *Mqcz* 456d; *Boski* naród był tych: ktorzy ácz grzełzná y fłonná do złego náturę z Iádámá oycá tegolz/ ktory *Kaimá* vrodził/ wzięli: wżákże [...] fprzećiwili się złym fłonnoćiom ćielełnym/ y świeckim. *SkarŻyw* 268.

»narod ludzi, [*jakiego*] narodu ludzie« (4:2): Są drugie wyłpy w Afryce z dziwnym narodem ludzi/ o ktorých fćarzy *Kozmográphi* nie wiedzieli *BielKron* 271, 8; iáko poćciwa rádá od tákiego narodu ludzi [*przyjaciól pochlełnych*] páná fwego przeltrzegác á vpominác ma. *RejZwierc* 89v, 49; wżytek ten vbogich ludzi naród [*haec natio tenuium*]/ dla wzgárdy fwey á niekárnoáci/ baczy to/ że ielt ná krzywdy wyftáwiony. *ModrzBaz* 77; *KochCz* B.

»narod ludzki, człowieczy« = *genus humanum* *Modrz*, *JanStat*; *filius hominum* *Vulg*; *genus hominum a. mortalium* *Modrz* [*szyk 375:62*] (402:35): *FalZioł* +2v; ty miły panie [...] vbłogoflawiłes przez frogołć fmierci fwoiey potępioy naród człowieczy *RejPs* 102, 17v, 34v, 95, 98v, 124 (22); *RejJóz* K6v; *RejKup* n7v; obyecował nye tylko żydom/ ále wfłem narodom ludzkim *Mefyallá* krolá y kápłaná wyecznego *KromRozm II* i3v; *MrowPieś ktv*, A2v, AB; *BielKom* E4v; *Wiflytki* narody ludzkye ktoreł Pánye fćworzył/ *Przydá* ábyć káždy z nich wyeczną chwałę mnozył *LubPs* T2, T6, V6v [2 r.], X5, Z4, cc (10); *KrowObr* 148v, 221; A ták ten ludzki naród práwie iáko pęcherz/ *Lekkim* wiatrem nádęty/ á pálcem weń vderz/ *Alić* iuż w nim nic nie máłz *RejWiz* 87v, 5, 65v, 70, 72v, 96v (10); *Leop* *2v; *LeszczRzecz* A2; *RejZwierz* A5v, 106v [2 r.]; *BibRadz I* 1d *marg*, 2b *marg*, 3c *marg*, 336a *marg*, *Sap* 10/1; v *Krolá* w *Lutecyey*/ *žadnego* rodzáiu wełela thám nieopułzczono/ co iedno mogł ludzki naród wymyłlic/ było wżytko *BielKron* 217v, 6 [3 r.], 9, 12v, 23v [2 r.], 43v (11); *KwiatKsiąz* G2, P; O nędzny narodzie ludzki toć v ciebie lekkie powázenie woley á rofkazánia Pánłkiego *RejAp* 11, 15v, 52, 57, 59v, 75v (24); *GórnDworz* X7, X8; Tu obácł miłóćiwá łálkę nád narodem ludzkim Páná Bogá náłzgego *RejPos* 3; narodowie ludzcy iuż z dáleká poczęli poznawác fwięte Bołtwo iego, *RejPos* 28v; iáko wfzedł á wkorzenił sie grzech w naród ludzki. *RejPos* 49 *marg*; iáko wiele vpadkow y przygod zá człowieczym narodem chodzi. *RejPos* 129v; iuż był wżytki drogi vkazał/ otworzył/ y poftánowił nędznemu narodowi ludzkiemu *RejPos* 291, 1 [2 r.], 1v, 2 [2 r.], 2v [2 r.], 3 [3 r.] (212); *Chryłtus* rofkázuie chrzcíc wżyłstek naród ludzki: á óni od tego narodu dźiatki odłaczáią *BiałKat* 261, 216, 256, 261; *Bog* [...] fpráwił z iedney krwie wżytek *Narod* ludzki áby miełzkáli po wżytkiey ziemi *GrzegŚm* 3, 51; *Ey* nie wierzę by to miał być naród człowieczy/ Co przeciw rodzicom fwym myłli tákie rzeczy. *HistLan* B3; *KuczbKat* 25, 30, 315 [2 r.], 325, 385, 395, 405; *Widzę* miedzy

wfzytkiemi ludzkiemi narody/ Rozliczne przypadłości/ rozliczne przygody. *RejZwierc* 240v, A5, 2 [2 r.], 2v, 4, 10 (13); *BielSpr* 11v; *WujJud Conf* 4v, 16, 74, 220; *RejPosWstaw* 21v; *BudBib* 3.Esdr 4/37; *BudNT przedm* d3v; *CzechRozm* 25, 26v, 35v; *KarnNap* B; człowiek dobry y vczony/ [...] ma tego prągnąć/ áby im nawięcey może/ był pożyteczen narodowi ludzkiemu *ModrzBaz* 43v, 12v, 13 [2 r.], 29, 36v, 37 (17); wierzę/ że Bog będąc iuz do narodu ludzkiego łáfkáwfy/ dodawałci rády gdyś to piłał. *ModrzBazBud* II5v; *SkarJedn* 25; *KochPs* 67, 89; Y zgládził Pan Bog w łrogości gniewu łwego wfzyćiek narod ludzki *SkarŻyw* 270, 3, 31, 121, 258, 268 (12); *MWilkHist* G; *StryjKron* 6, 146; *CzechEp* 199, 200 [2 r.], 274, 297, 310, 346; *ReszPrz* 87; Gniew Bogá Oycá wiecznego/ prze grzech narodu ludzkiego/ Nie mógł być pierwey vbłagan/ áżeś ty zań ofiárowan *ArtKanc* F6v, D8, N10v, T9; *GórnRozm* N2v; *GórnTroas* 4; gdyż obchodząc rzędy Ludzkich narodow/ nie znam łtáteczności *GrabowSet* I4, F3v, O4v; *OrzJan* 30; *LatHar* 32, 44, 72, 77, 199 (19); LVdzkiego narodu łpráwy [*humani generis actiones JanStat* 1116] iefli nie będą podpárté łwiadectwem łównym/ álbo pímm prędko przechodzą *SarnStat* 249; Timon Filozof/ był Mifanthropos, to iefł nieprzyaciéł główny narodu ludzkiego *PowodPr* 66, 11; *SkarKaz* 274a, 315a, 551a; *PaxLiz* E2; *SkarKazSej* 690a; *SapEpit* B4; *KlonWor ded* **3v; *SzarzRyt* D4.

»narod nasz, wasz (nędzny a. nikczemny)« = *my, wy ludzie* [*szyk* 10:2] (11:1): *RejAp* 8, 14; *RejPos* 6, 17 107v, 157v, 251v; Ale iáko widzimy iż y w łwirzethach rozne przyrodzenia łá/ tákże teź y w náłzym nędznym narodzie rozne przypadki/ y przyrodzenie/ y obyczáie okázowác łie mułzą. *RejZwierc* 67v; iefł zwyczaj narodu náłzego nędznego/ iż iedno tylko w nieszczęłci znamy pána Bogá łwego/ á w łzczęłci máło baczymy łpraw y zwirchności iego *RejZwierc* 204v, 67v, 76; *SkarŻyw* 26.

Szeregi: »krew a (i) narod« (2): obiecał im zełłác Bołtwo łwoie/ á przyoblec ie ciałem ze krwie á z narodu ich *RejPos* 303v, 19.

»narod a rodzaj« (1): Azyłka Sarmatia ma w łobie rozmaithé narodi á rodzaie [*plura genera*] Tatarow *MiechGlab* 1.

»stworzenie a narod« (1): Bo łnadz bez woley twey żadne by łie łtworzenie nie vżywiłó/ á káždy národ zobfitółci twey zgromádfa łobie żywnóć[i] łwoye *RejPs* 153.

W przén (1) : Niechayćie w zrułfy [...] łwięte miłofierdzie twoie á (*kust*) znárodu (—) znarodu miłofiernego bołtwá twego [*secundum multitudinem miserationum tuarum Vulg Ps* 50/3]/ zgládz miły pánie niepráwołci moie. *RejPs* 76v.

a. Płéc (28) : Pánni vyrzawłfy były bárzo rády iż iuz z ich narodu powłtáią męźne á ćwiczone białłe głowy. *BielKron* 320v, 43, 130; *RejPos* 322; pánie mátki okołó dzyeweczek łwych powinny tákież pilność mieć/ gdyż to iefł narod mdły á ná wfzytko łnádnie náłomny. *RejZwierc* 7v.

Wyrażenia: »narod męski« [*szyk* 3:3] (6): Krol Egipłki/ rołkazał bábam Zydowłkim/ ktore połoznicam łłużá/ áby káźde dzyecię męłkiego narodu zábiły/ á dzyewkom pokoy dały. *BielKron* 27v, 15v, 28, 39, 43; *BielSpr* 40.

»żeński, niewiełci narod« [*szyk* 11:5] (13:3): Abowiem ná ten czás potomkowie Kaimowi ták żeńłki narod iáko męłczyźni byli dworni *BielKron* 4; ZEnobia niewiáłtá łłáchetna/ wychowaná nád obyczáy żeńłkiego narodu. *BielKron* 153v, 9, 23v, 27, 152, 319v, 320v; iefłczce w Ráiu poznał Pan

krewość narodu niewielkiego *RejPos* 43, 101v; *BielSat* [I4], [I4]v; *BielSjem* 13, 15 [2 r.]; Artemin prorokini: Tá mię nigdy nie omyliłá/ O com kiedy prosiłá. Mdły naród niewieści íprawuie/ Sámá to opátruie. *GoslCast* 23.

Cf **[NARODA]**, **[NARODSTWO]**, **NIENAROD**

JR, LW